

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२३-२०२४

महसूल व वन विभाग

४

(भूमि अभिलेख विभाग)

शासकीय मुद्रणालय, नागपूर

२०२३

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२३-२०२४

महसूल व वन विभाग

४

(भूमि अभिलेख विभाग)

महसूल व वन विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकाची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	महसूल व पुनर्वसन विभाग
२	वने
३	नोंदणी व मुद्रांक विभाग
४	भूमि अभिलेख विभाग

अनुक्रमणिका

	पृष्ठांक
प्रास्ताविक	(१)
समग्र कार्यक्रम	(३)
रचनात्मक तक्ता १	(४)
रचनात्मक तक्ता २	(४)
१. भू-मापन व जमाबंदी कार्ये	०१ ते १०
२. भूमि अभिलेख	१० ते १७
३. कार्यक्रम एकूण अर्थसंकल्पीय अंदाज	१९ ते २७
४. धारण जमिनीचे एकत्रीकरण	२८
५. डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम	२८
६. डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP)	२८ ते ३१
७. महालेखापाल मुंबई/नागपूर यांचेकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवालाची स्थिती (महसूल जमा/खर्च विषयक)	३३ ते ४०
< PERFORMANCE BUDGET (English) (Revenue & Forest Department)	१ ते १०

प्रास्ताविक

महसूल व वन विभागांतर्गत जी विविध खाती येतात त्यापैकी भूमि अभिलेख हा एक विभाग आहे. सदर विभाग जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख यांच्या नियंत्रणाखाली असतो व ते या विभागाचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात आणि विभागाच्या प्रशासनावर व क्षेत्र संरचनेवर नियंत्रण ठेवतात. सदर विभागाची शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्र. आस्थापना-१०९३-प्र. क्र. १९-ल १, दिनांक १८-८-१९९४ अन्वये दिनांक १-१०-१९९४ पासून तालुका स्तरावर पुनर्रचना करण्यात आलेली आहे. या विभागाच्या विविध कार्यांचे नियंत्रण व समन्वयन (१) अ. ज. आ. आणि संभूअ (२) उ. सं. भू. अ. (भूमापन), (३) उ. सं. भू. अ. (नागरी भूमापन) (४) उ. सं. भू. अ. (एकत्रीकरण) (५) तसेच महसूल व वन विभाग यांचेकडील शासन निर्णय क्र. ईएसटी-२०१८/प्र.क्र.१२६/ई-८, दिनांक ८-९-२०२० अन्वये उपजिल्हाधिकारी तथा राज्य समन्वयक ई-फेरफार पद निर्माण केलेले असून यांच्या सहाय्याने मुख्यालय पातळीवर केले जात असून यांना २१ राजपत्रित कार्यालय अधीक्षक व १ कोषागार विभागाकडील लेखा अधिकारी मदत करतात.

प्रादेशिक पातळीवर उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांची कार्यालये असून त्यांची मुख्यालये मुंबई, नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर येथे आहेत. प्रादेशिक उप-संचालक, भूमि अभिलेख हे जी कामे जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी विशेष करून राखून ठेवलेली असतात ती कामे वगळता, त्यांच्या प्रदेशातील भूमि अभिलेख विभागाच्या सर्व कार्यांचे समन्वयन व प्रशासन करण्याबाबत जबाबदार असतात.

जमिनीबाबतच्या सर्व प्रकरणांचे प्रशासन सुरळीत होण्यासाठी आवश्यक असणारी आकडेवारी गोळा करणे व पुरविणे हे भूमि अभिलेख विभागाचे काम आहे. महसुली व दिवाणी न्यायालयांतील अभियोगाची संख्या कमी करणे, त्यांच्यावरील खर्च कमी करणे यांसाठी या विभागाने भूमापन करून तयार केलेले अभिलेख व नकाशे यांची मदत होते. भू-मापन अभिलेखाच्या आधारे तयार केलेले अधिकृत अभिलेख जमिनीच्या वैयक्तिक धारकाच्या हक्काचे संरक्षण करतात. तसेच, पुढील गोष्टीसाठी हा विभाग जबाबदार असतो.

(१) राज्यातील सर्व नियतकालिक महसुली जमाबंदीच्या व्यवहाराचे काम पाहणे आणि प्रत्येक जमिनीच्या स्वतंत्र तुकड्यावर आकारणी करणे, तुकड्यावरील आकाराची फेरतपासणी करणे, (२) महसुली अधिका-यांना भू-मापन व जमाबंदी प्रकरणाबाबतचे प्रशिक्षण देणे आणि शेवटची सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे, (३) मुंबईचा धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्याला प्रतिबंध करण्याबाबत व जमिनीचे एकत्रीकरण करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ यांचे कार्यान्वयन करणे.

विभागाने तयार केलेल्या भू-मापन अभिलेखावरून सर्व राज्यांच्या महसुली प्रशासनाकरिता अत्यावश्यक असलेली आधारसामुग्री उपलब्ध होते आणि त्यामुळे विविध विभागाद्वारे हाती घेण्यात आलेल्या निरनिराळ्या विकास योजना तयार करण्यास मदत होते. अशारीतीने तयार करण्यात आलेल्या अभिलेखात वेळोवेळी झालेले बदल समाविष्ट करून तो अद्ययावत ठेवण्यात येतो. गावठाण आणि शहरे यांची पाहणी विस्तृत प्रमाणात करण्यासंबंधीचे काम येथे आयोजित करण्यात येते व पार पाडण्यात येते. अशारीतीने तयार केलेल्या अभिलेखांचे योग्य परिरक्षण केले जाते. विभाग पुढील बाबतीत विशेष भू-मापनांचे काम हाती घेतो :-

- (१) भूमि संपादनाची निरनिराळी कामे ;
- (२) अर्ज करण्यात आल्यास दोन खासगी व्यक्तींच्या जमिनींची हद्द निश्चित करणे ; व
- (३) सार्वजनिक संस्था किंवा शासकीय विभाग.

प्रशासकीय प्रयोजनांसाठी निरनिराळ्या विभागांना गावाचे व इतर नकाशे त्याचप्रमाणे अभिलेखातील उतारे देण्याची व्यवस्था या विभागातर्फे होते. थोडक्यात म्हणजे, हा विभाग जमीन महसुलाचे प्रशासन सुरळीत चालण्यासाठी व कृषी भूमि विषयक सुधारणा हाती घेण्यासाठी शासनाच्या विविध विभागांना मूलभूत आधारसामुग्री पुरवतो. अशारितीने ह्या विभागाचा महसुली प्रशासनाशी फार निकटचा संबंध आहे.

भूमि अभिलेख विभागामार्फत डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण DILRMP ही केंद्र शासन पुरस्कृत योजना राबविली जात आहे. या योजने अंतर्गत महसूल व भूमि अभिलेख विभागाकडील महत्त्वाच्या गाव नमुन्यांचे व अभिलेखाचे संगणकीकरण करण्याचे काम चालू आहे.

या प्रकाशनात भूमि अभिलेख विभागाचे कार्यक्रम अंदाजपत्रक सादर करण्याचा प्रयत्न केला आहे. या संबंधातील मुलभूत कसोटी ही आहे की, कोणत्याही विभागाच्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकात, ज्या कार्यक्रमासाठी त्या विभागाने विशेष करून निधी मागितला असेल, अशा कार्यक्रमाचा समावेश करण्यात येतो म्हणून या प्रशासनात भूमि अभिलेख विभागाच्या नियंत्रणाखाली असलेली सर्व अर्थसंकल्पीय अनुदाने साकल्याने दर्शविली असून त्या विषयी स्पष्टीकरण केले आहे.

भूमि अभिलेख विभागाद्वारे पार पाडल्या जाणा-या कार्यांच्या विश्लेषणाच्या आधारे पुढील कार्यक्रम निश्चित करण्यात आले आहेत :-

- (१) भू-मापन व जमाबंदी कार्ये ;
- (२) भूमि अभिलेख ;
- (३) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण.

समग्र कार्यक्रम

कार्यक्रम अंदाजपत्रक हे प्राथमिक अवस्थेत असले तरी सर्व दृष्टीने परिपूर्ण असणार नाही व असणे शक्यही नाही. जसजसे अनुभव येतील तसतशी त्यात सुधारणा घडवून आणता येईल. कामाच्या प्रत्येक बाबीसाठी ठरविलेल्या परिमाणानुसार नियोजित कार्याचे लक्ष्य साध्य/उद्दिष्टपूर्ती दर्शविण्यासाठी जरूर तेथे आवश्यक बदल कार्यक्रम तक्त्यांमध्ये केलेले आहेत.

(अ) प्रास्ताविकात नमूद केल्याप्रमाणे या खात्याच्या सर्व बाबींचा परामर्श घेणे कठीण आहे. तथापि, भूमि अभिलेख विभागाकडून ज्या योजनेमुळे शासनास उत्पन्न मिळाले अशा योजना व त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे :-

- (१) पोटहिस्सा मोजणी.
- (२) गावठाण मोजणी (२,००० लोकवस्तीवरील गावे).
- (३) शहर भूमापन मोजणी काम. (विस्तारित क्षेत्र)
- (४) नगर भूमि अभिलेख (नगरपालिका असलेल्या शहराचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण).
- (५) तालुका भूमि अभिलेख (शेतजमिनीच्या भूमि अभिलेखांचे परिरक्षण).
- (६) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण.
- (७) प्रशिक्षण प्रबोधिनी

(१) सर्व प्रकारची महसूल वसुली :

१. उपअधीक्षक भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयात अद्ययावत भूमि अभिलेख ग्रामवार ठेवण्यात येतात. त्या अभिलेखांच्या आधारे मोजणी व हद्द निश्चितीचे काम केले जाते.

२. अशा मुख्य लेखाशीर्ष (अ) ००२९ जमीन महसूल भूमापन क्षेत्रातील मोजणी फी, नक्कल फी इत्यादी (ग्रामीण क्षेत्र) व (ब) ०५०६ जमीन सुधारणा नगर भूमापन क्षेत्रातील मोजणी फी, नक्कल फी इत्यादी (शहरी क्षेत्र) या पासून मिळणा-या महसूल वसुलीचा सन २०२१-२०२२ ते २०२३-२०२४ बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे देण्यात आला आहे.

(१) सर्व प्रकारची महसूली वसूली :

(उत्पन्नाचे आकडे हजारात)
Income Rs. In Thousand

अ.क्र. Sr. No.	विभाग Division	प्रत्यक्ष उत्पन्न २०२१-२२ Actual income during 2021-2022			प्रत्यक्ष उत्पन्न २०२२-२३ १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ Actual income during 2022-2023			अपेक्षित उत्पन्न १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ Probable income during during			अपेक्षित उत्पन्न २०२३-२४ Probable income during 2023-2024		
		००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total	००२९ भूमापन 0029 Land Revenue	०५०६ नागरी भूमापन 0506 Land Reform	एकूण Total
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)	(१४)
१	जमावंदी आयुक्त Settlement Commissioner	११४६००	०	११४६००	२९८४००	०	२९८४००	१२३१९७	०	१२३१९७	११६८९२	०	११६८९२
२	पुणे Pune	५८२४००	१९१५००	७७३९००	३८४९००	१२०८००	५०५७००	१५८९०९	४९८७३	२०८७८२	५९४०४८	१९५३३०	७८९३७८
३	मुंबई Mumbai	२६९०००	१७४३००	४४३३००	१६५६००	८९८००	२५५४००	६८३६९	३७०७५	१०५४४४	२७४३८०	१७७७८६	४५२१६६
४	नाशिक Nashik	३०९६००	५१२००	३६०८००	२०६२००	३०५००	२३६७००	८५१३१	१२५९२	९७७२३	३१५७९२	५२२२४	३६८०१६
५	औरंगाबाद Aurangabad	३३७७००	२९९००	३६७६००	२३४६००	१७७००	२५२३००	९६८५६	७३०८	१०४१६४	३४४४५४	३०४९८	३७४९५२
६	अमरावती Amravati	१९०९००	१९७००	२१०६००	११४०००	११८००	१२५८००	४७०६६	४८७२	५१९३७	१९४७१८	२००९४	२१४८१२
७	नागपूर Nagpur	२४०९००	५८४००	२९९३००	१५०४००	२४२००	१७४६००	६२०९४	९९९०	७२०८५	२४५७१८	५९५६८	३०५२८६
	एकूण Total	२०४५१००	५२५०००	२५७०१००	१५५४१००	२९४८००	१८४८९००	६४१६२१	१२१७१०	७६३३३२	२०८६००२	५३५५००	२६२१५०२

(४)

(२) धारण जमिनीचे एकत्रीकरण :

एकत्रीकरण योजनेमध्ये झालेल्या अभिलेखांच्या नकला अर्जदार यांना त्यांचे मागणीनुसार पुरविण्यात येतात यामधून नक्कल फी चे उत्पन्न मिळते.

(३) कर्मचा-यांना सेवा प्रशिक्षण देण्यासाठी कायमस्वरूपी प्रबोधिनी :

नव्याने प्रवेश करणा-या कर्मचा-यांच्या कामाचा दर्जा उंचावणेसाठी व शासनाचे कामकाजात सुधारणा होण्याचे दृष्टीने शासकीय कर्मचा-यांना विभागाचे कामकाजाचे संबंधीचे व अधिनियमाचे प्रशिक्षण देण्याची अत्यंत निकड असल्याने प्रशिक्षण प्रबोधिनी दिनांक १-९-१९८५ पासून औरंगाबाद येथे सुरु करण्यात आली आहे. सदर प्रशिक्षण शाळेचे सन २०११ मध्ये भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी असे नामकरण केले आहे. प्रशिक्षणाच्या प्रत्येक सत्राचे अखेर सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण परीक्षा घेण्यात येते.सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण घेणे व सेवाप्रवेशोत्तर प्रशिक्षण परीक्षा पास होणे भूमि अभिलेख विभागात सेवाप्रवेश केलेल्या प्रत्येक उमेदवारांस बंधनकारक आहे.ऑक्टोबर २०२२ अखेर सुमारे ७२६० सेवा प्रवेशोत्तर सत्रांतर्गत प्रशिक्षण देणेत आले आहे.

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद येथे विविध प्रकारचे सर्व प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत सुमारे २९४३० कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

भूमि अभिलेख विभागातील प्रशिक्षणाची निकड लक्षात घेऊन औरंगाबाद व्यतिरिक्त अजून एक संस्था तांत्रिक प्रशिक्षण देणेसाठी आवश्यक असल्याचे लक्षात घेऊन महसूल व वन विभाग शासन निर्णय क्र. आस्था २०१२/२६७/प्र.क्र.४६/ई.६, दिनांक ५/२/२०१३ अन्वये मुळशी येथे भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, पुणे ही नवीन संस्था स्थापन करणेबाबतचा शासन निर्णय घेणेत आलेला आहे.

रचनात्मक तक्ता (१)

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. राज्य), पुणे

अप्पर जमाबंदी आयुक्त आणि अतिरिक्त संचालक भूमि अभिलेख	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (भूमापन), पुणे	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (एकत्रीकरण), पुणे	उप संचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त (नागरी भूमापन), पुणे	उपजिल्हाधिकारी तथा राज्य समन्वय ई-फेरफार
का. अ. - ३	का. अ. - ३	का. अ. - १	का. अ. - ४	का. अ. - २
र. व का. अ. - १	पुनर्माजणी - २	रा. भू. अ. आ. का. ३		
ले. अ. - १				
स. ले. अ. - २				
का. अ. - कार्यालय अधीक्षक	रा.भू.अ.आ.का.- राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम			
र. व का. अ. - रचना व कार्यपद्धती अधिकारी				
ले. अ. - लेखा अधिकारी				
स. ले. अ. - सहाय्यक लेखा अधिकारी.				

रचनात्मक तक्ता (२)

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. राज्य), पुणे

वर्ग-१ उ. सं. भू. अ., पुणे.	उ. सं. भू. अ., मुंबई.	उ. सं. भू. अ., नाशिक.	उ. सं. भू. अ., नागपूर.	उ. सं. भू. अ., अमरावती.	उ. सं. भू. अ., औरंगाबाद.
वर्ग-१ जि.अ.भू.अ.-६	जि. अ.भू.अ.-८	जि. अ.भू.अ.-६	जि. अ.भू.अ.-७	जि. अ.भू.अ.-६	जि. अ.भू.अ.-९ व प्राचार्य १
वर्ग-२ का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू. अ.-५६	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू. अ.-४७	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू.अ.-५४	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू.अ.-६३	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू.अ.-५४	का. अ. संलग्न उ.सं.भू. अ.-१ उप. अ. भू.अ.-७६ व निदेशक-४.
वर्ग-२ न. भू. अ.-८	न. भू. अ.-१३	न. भू. अ.-५	न. भू. अ.-३	. .	न. भू. अ.-१
वर्ग-२ वि. उप. अ.१ भू. अ.	वि.उप अ.भू.अ. तथा चौ. अ.क्र. १,२ व ३, कल्याण, जि. ठाणे	वि. उप. अ. भू. अ. (न. भू.)-२	वि. उप. अ.भू.अ. (गा.)-१	वि. उप. अ. भू. अ. तथा चौ.अ. (श.मा.) (श. मा.)-१ ते ४	वि. उप. अ. भू. अ. (श.मा.) १, अमरावती-१
वर्ग-२ वि. उप. अ. भू. अ. तथा चौ. अ.-२	. .	वि. उप. अ. भू. अ. तथा चौ. (श. मा.) नाशिक क्र. १,२,३	. .	विशेष उपअधीक्षक अ.भू.अ. (गा.)-३	
उ. सं. भू. अ. का. अ. संलग्न उ. सं. भू. अ. वि. उप. अ. भू. अ. (न. भू.)	—उप-संचालक, भूमि अभिलेख —कार्यालय अधीक्षक संलग्न —उप-संचालक, भूमि अभिलेख —विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख. —(नगर भूमापन)		जि. अ. भू. अ. उप अ. भू. अ. न. भू. अ. वि. उप. अ. भू. अ. तथा चौ. अ.	जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख —नगर भूमापन अधिकारी. —विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौकशी अधिकारी.	

१. भू-मापन व जमाबंदी कार्ये

(एक) प्रास्ताविक :

(१.१) मोजणी :

जमीन महसूल, जमाबंदी व अधिकार अभिलेख इत्यादींसाठी शेतजमिनीची मोजणी व वर्गीकरणाचे काम या विभागाकडून केले जाते. त्याचप्रमाणे शहरातील व खेड्यातील अकृषिक जमिनीचे मोजणी कामही केले जाते. तसेच प्रारंभिक (ओरिजीनल) मोजणी, पुनर्मोजणी, पोटहिस्सा मोजणी, गावठाण मोजणी, शहरातील मोजणी इत्यादी प्रकारची निरनिराळी कामेही या विभागाकडून केली जातात.

(१.२) जमाबंदी :

व्यक्तिगत धारण जमिनीची जमीन महसूल आकारणी निश्चित करण्याचे कामाचे दृष्टीने जमीन महसूल अधिनियमाचे उपबंधानुसार होत असलेल्या जमिनीची नियतकालिक जमीन महसूल जमाबंदी करण्यात येते. जमिनीचे वर्गीकरण करून जमिनीची उत्पादन क्षमता विचारात घेतल्यानंतर व प्रदेशाचे इतर फायदे व तोटे विचारात घेऊन जमाबंदी करण्यात येते. अशा जमाबंदीचे एक युनिट (घटक) पूर्वी तालुका म्हणून ओळखण्यात येत असे. परंतु त्यानंतर एकजिनसी प्रदेश युनिट म्हणून मानण्यात आला आणि आता महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ अन्वये, जमाबंदीच्या तत्वात काही बदल करण्यात आला आहे. अशारीतीने निश्चित करण्यात आलेल्या आकारणीची हमी सर्वसाधारणपणे ३० वर्षे इतकी असते. अशा प्रकारची मूळ किंवा यथास्थिती फेरजमाबंदीची कामे राज्यातील भू-मापन केलेल्या सर्व गावांमध्ये पूर्ण करण्यात आली आहे. तथापि, राज्यातील बहुतेक जमाबंदीचा कालावधी संपलेला आहे, आणि आता नव्याने जमाबंदीची कामे हाती घेणे नियत झाले आहे. कायदानुसार वरील जमाबंदी होईपर्यंत विद्यमान जमाबंदी चालू ठेवण्यात आली आहे. महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ च्या कलम ९२ अन्वये शासन कोणत्याही वेळी नवीन जमाबंदीचा आदेश देऊ शकते. महसूल व वन विभागाकडील क्र. संकीर्ण १०११/२१०३ प्र. क्र. ६१८/ल-१, दि.-६/१०/२०१५ अन्वये राज्याची पुनर्मोजणी करणे कामी मंजुरी देण्यात आलेली आहे.

मोजणी व जमाबंदी हा भूमि अभिलेख विभागाचा एक महत्त्वाचा कार्यक्रम आहे. ह्या कार्यक्रमाखाली तीन प्रकारची कार्ये चालू आहेत :-

सी-(१) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख.

सी-(२) पोट-हिस्सा मोजणी.

सी-(३) वसुलीयोग्य गावठाण भू-मापन योजना.

सी- (१) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख :

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख हे या विभागाचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात आणि प्रशासनावर व क्षेत्रीय कार्यालयावर नियंत्रण ठेवतात. या विभागाचे विविध कार्यांचे नियंत्रण व समन्वय अप्पर जमाबंदी आयुक्त व ३ उपसंचालक, भूमि अभिलेख यांच्या सहाय्याने मुख्यालय पातळीवर केले जाते. यांना २१ राजपत्रित कार्यालय अधीक्षक व कोषागार विभागाकडील १ लेखाधिकारी मदत करतात.

प्रादेशिक पातळीवर सहा उपसंचालक, भूमि अभिलेख असून त्यांची मुख्यालये पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, मुंबई, नाशिक व अमरावती येथे आहेत. प्रादेशिक उप संचालक, भूमि अभिलेख यांच्यावर जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य यांनी राखून ठेवलेली कामे वगळता त्यांचे प्रदेशातील भूमि अभिलेख विभागाच्या इतर सर्व कार्यांचे समन्वयन व प्रशासन करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

सी- (२) पोट-हिस्सा मोजणी :

व्यक्तिगत धारण केलेल्या भू-मापन क्रमांकाचा पोटविभाग आणि अशा पोटविभागाचे पडलेले पोटविभाग यांची मोजणी करून त्यांचे नकाशे तयार करावे लागतात. अर्जदार यांनी पोटहिस्सा करून देणेची मागणी केलेनंतर महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मधील कलम ८७ प्रमाणे अशा पोट-हिस्श्यांची मोजणी करण्यात येते व मोजणीचा खर्च खातेदारांकडून पोटहिस्सा मोजणीच्या स्वरूपात भरून घेतला जातो.

जमाबंदी आयुक्त कार्यालयाकडील दिनांक २९-९-२०१८ व १८-११-२०१९ रोजीच्या पोट हिस्सा मोजणी परिपत्रकाप्रमाणे जमीन धारकांचे पोट हिस्सा मोजणीची कामे सत्वर होतील तसेच शासनाच्या महसुलामध्ये वाढ होईल.

सी- (३) वसुलीयोग्य गावठाण भू-मापन योजना :

शेत जमिनीच्या प्रारंभिक मोजणीच्या वेळी गावे आणि शहरे यातील गावठाणांखालील क्षेत्राचे भू-मापन केले नव्हते. त्यामुळे क्षेत्र हक्क आणि नकाशे याबाबतचे कोणतेही अभिलेख उपलब्ध नव्हते. असे अभिलेख तयार करण्याचे दृष्टीने व विकास योजना तयार करणे सोयीचे जावे म्हणून महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ च्या कलम ७९ व १२६ चे उपबंधानुसार अशा गावातील आणि शहरातील गावठाणाच्या भू-मापनाची कामे हाती घेण्यात आलेली आहेत. सन २०२२-२०२३ मध्ये ५६३३ गावांचे काम प्रगतीत आहे. अशा भू-मापनाचा संपूर्ण खर्च जरी आरंभी शासनाकडून होत असला तरी तो संपूर्ण खर्च सनद फीच्या रूपाने खातेदारांकडून वसूल केला जातो.

सर्व गावातील महसूल फी भू-मापनाचे आणि जमाबंदीचे काम पूर्वीच पूर्ण करण्यात आले असल्याने पुनर्मोजणी करण्याच्या कामी आदेश दिले तरच वर नमूद केलेल्या तीन योजनेशिवाय हेही काम या विभागास करावे लागेल. अभिलेखाचे परिरक्षण करणा-या तालुका भू-मापन कार्यालयातील कर्मचारीवृंदाकडे हे काम सध्या सोपविण्यात आल्यामुळे या कामाचा स्थूलमानाने पडणा-या कार्यभाराचा सारांश या ठिकाणी देण्यात आला नाही.

(दोन) कार्यक्रमांच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण :

(II) Programme Work-load Summary and Explanation of Financial Requirements :

क (एक) जमाबंदी आयुक्त—

(२.१) निरीक्षण कार्यक्रम :

(१) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे हे विभाग प्रमुख म्हणून काम पाहतात. त्यांचे अधिनस्त ६ प्रादेशिक प्रमुखांची कार्यालये असून उप-संचालक, भूमि अभिलेख हे प्रादेशिक प्रमुख आहेत. महाराष्ट्र शासनाचे सा. प्र. विभागाचे परिपत्रक क्रमांक निरीक्षण-१०८५/५७/१८-(र. व. का.) दिनांक २६-४-१९८५ अन्वये विहित केल्याप्रमाणे विभाग प्रमुखांनी प्रादेशिक प्रमुखांचे कार्यालयांची प्रत्येक वर्षी तपासणी करण्याचे विहित केलेले आहे. त्याप्रमाणे जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख हे पूर्वीपासून सर्व उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांचे कार्यालयाची तपासणी दरवर्षी पूर्ण करतात.

(२) उप-संचालक, भूमि अभिलेख, पुणे, मुंबई, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर हे प्रादेशिक प्रमुख म्हणून काम करतात. जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे यांचेकडील परिपत्रक क्रमांक प्रशासन-६११/ई-४/७७, दिनांक २१-४-७७, अन्वये त्यांना प्रत्येक वर्षी त्यांचे अधिनस्त असलेल्या अधीक्षक, भूमि अभिलेख संवर्गातील वर्ग-१ अधिका-यांचे कार्यालयाची तपासणी करण्याचे विहित केलेले असून उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख संवर्गातील वर्ग-२ चे अधिका-यांचे कार्यालयाची तपासणी दर चार वर्षांनी करण्याचे विहित केलेले आहे. त्यांनी केलेल्या तपासणी कामाची माहिती खालीलप्रमाणे आहे.—

तक्ता-२
TABLE-II

(२.१) निरीक्षण कार्यक्रम

अ. क्र.	विभागीय प्रमुख	प्रत्यक्ष तपासणी झालेल्या कार्यालयांची संख्या सन २०२१-२०२२	सन २०२२-२०२३ मध्ये तपासणी झालेल्या कार्यालयांची संख्या		सन २०२३-२४ मध्ये अंदाजे तपासणी होणा-या कार्यालयांची संख्या
			प्रत्यक्ष झालेले तपासणी १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२	संभाव्य होणारी तपासणी १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
१	जमाबंदी आयुक्त कार्यालय, पुणे Settlement Commissioner, office pune	१२	१६	२१	३६
२	पुणे pune	०३	०६	२१	२७
३	मुंबई Mumbai	३४	१४	२६	३४
४	नाशिक Nashik	०६	०४	१७	२४
५	औरंगाबाद Aurangabad	४०	१२	१२	२७
६	अमरावती Amravati	१८	०४	१७	१५
७	नागपूर Nagpur	११	०६	११	१८
एकूण Total . .		१२४	६२	१२५	१८१

टीप.—(१) वरील कार्याखेरीज उप-संचालक, भूमि अभिलेख यांना त्यांचे विभागातील कार्यालयांचे बाहेरील तांत्रिक पाहणी करावी लागते.

N.B.—(1) In addition to the office inspection the Deputy Director of Land Records are required to test the technical work in field.

(तीन) कर्मचारीविषयक गोषवारा :

(III) Personnel Summary :

तक्ता-३
TABLE - III

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)	पदसंख्या No. of posts		
			2021-2022	2022-2023	2023-2024
(1)	(2)	(3)	(4)		
राजपत्रित—					
Gazetted—					
१.	जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (म. रा.), पुणे. Settlement Commissioner and Director of Land Records, M.S., Pune.	संवर्ग पद	1	1	1
२.	अप्पर जमाबंदी आयुक्त आणि अतिरिक्त संचालक, भूमि अभिलेख Additional Settlement Commissioner and Additional Director of Land Records.	संवर्ग पद	1	1	1
३.	उपसंचालक, भूमि अभिलेख संलग्न ज. आ. Deputy Director of Land Records Attached to S. C.	S-23 (67700-208700)	3	3	3
४.	उपसंचालक, भूमि अभिलेख Deputy Director of Land Records.	S-20 (56100-177500)	6	6	6
५.	जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख. District Superintendent, Land Records.	S-20 (56100-177500)	36	36	36
६.	जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख संलग्न उपसंचालक भूमि अभिलेख District Superintendent, Land Records. Attached Deputy Director of Land Records	S-20 (56100-177500)	6	6	6
७.	प्राचार्य, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, Principal, Land Records Training Academy,	S-20 (56100-177500)	1	1	1
८.	उपजिल्हाधिकारी तथा राज्य समन्वयक ई-फेरफार Deputy Collector & State Coordinator e-ferfar	S-20 (56100-177500)	..	1	1
९.	रचना व कार्यपद्धती अधिकारी. Organization and Methods Officer.	S-15 (41800-132300)	1	1	1
१०.	उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख Deputy Superintendent of Land Records	S-15 (41800-132300)	350	350	350
११.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौ. अ. (गा) (श.मा.) (न. भू.) Special Deputy Superintendent of Land Records Cum Enquiry Officer (Gaathan)/(CitySurvey)/(Town Survey)	S-15 (41800-132300)	11	11	11
१२.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख Special Deputy Superintendent of Land Records	S-15 (41800-132300)	9	9	9
१३.	नगर भूमापन अधिकारी City Survey Officer	S-15 (41800-132300)	30	30	30
१४.	कार्यालय अधीक्षक Office Superintendent .	S-15 (41800-132300)	27	27	27
१५.	निदेशक, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी Instructor, Land Records Training Academy	S-15 (41800-132300)	4	4	4
१६.	लेखा अधिकारी. Accounts Officer.	S-16 (44900-142400)	1	1	1
१७.	सहा. लेखा अधिकारी. Asst. Accounts Officer.	S-15 (41800-132300)	2	2	2
	एकूण ..				
	Total		489	490	490

तक्ता ३—चालू
TABLE III—Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)		
अराजपत्रित वर्ग-३—					
<i>Non-Gazetted Class III—</i>					
१८.	लघुलेखक (उच्च श्रेणी) Stenographer (Higher grade)	S-15 (41800-132300)	2	2	2
१९.	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) Stenographer (Lower grade)	S-14 (38600-122800)	9	9	9
२०.	प्रमुख लिपिक/Head Clerk ..	S-13 (35400-112400)	60	60	60
२१.	वरिष्ठ लिपिक/Senior Clerk ..	S-13 (35400-112400)	77	77	77
२२.	शिरस्तेदार Shirastedar ..	S-13 (35400-112400)	316	316	316
२३.	मुख्यालय सहायक Head Quarter Assistant ..	S-13 (35400-112400)	334	334	334
२४.	प्रमुख भूमापक/Head Surveyor ..	S-13 (35400-112400)	19	19	19
२५.	निमतानदार/Nimtandar ..	S-8 (25500-81100)	587	587	587
२६.	परीक्षण भूमापक/Maintenance Surveyor ..	S-8 (25500-81100)	626	626	626
२७.	नझुल परिरक्षण भूमापक/ Nazul Maintenance Surveyor	S-8 (25500-81100)	158	158	158
२८.	दुर्बिन भूमापक/Theodolite Surveyor ..	S-8 (25500-81100)	21	21	21
२९.	भूकरमापक/Cadastral Surveyor ..	S-6 (19900-63200)	1341	1341	1341
३०.	कनिष्ठ लिपिक/Junior Clerk ..	S-6 (19900-63200)	773	773	773
३१.	सहायक नझुल प.भू./ANM Surveyor ..	S-6 (19900-63200)	23	23	23
३२.	चौकशी सर्वेक्षक/Enquiry Surveyor ..	S-6 (19900-63200)	12	12	12
३३.	बिनशेती लिपिक/N. A. Clerk ..	S-6 (19900-63200)	5	5	5
३४.	छाननी लिपिक/Scrutiny Clerk ..	S-6 (19900-63200)	325	325	325
३५.	दुरुस्ती लिपिक/Correction Clerk ..	S-6 (19900-63200)	321	321	321
३६.	अभिलेखापाल/Record keeper ..	S-6 (19900-63200)	370	370	370
३७.	उतारा कारकून/Copying Clerk	S-6 (19900-63200)	51	51	51
३८.	लिपिक-टंकलेखक/Clerk Typists. .	S-6 (19900-63200)	17	17	17
३९.	सविस्तर भूमापक/Detail Surveyor	S-6 (19900-63200)	50	50	50
४०.	नगर भूमापन लिपिक/City Survey Clerk	S-6 (19900-63200)	327	327	327
४१.	आवक-जावक लिपिक/Inward Outward Clerk	S-6 (19900-63200)	331	331	331
४२.	स.मि.प. लिपिक/S.PR.C. Clerk. .	S-6 (19900-63200)	32	32	32
४३.	प्रतिलिपी लिपिक/Photocopy Clerk	S-6 (19900-63200)	316	316	316
४४.	बिनशेती भूमापक/N.A. Surveyor	S-6 (19900-63200)	3	3	3
४५.	परिरक्षण लिपिक/Maintenance Clerk	S-6 (19900-63200)	1	1	1
४६.	वाहन चालक/Driver ..	S-6 (19900-63200)	48	48	48
४७.	दफ्तरबंद/ Daftarband ..	S-3(16600-52400)	374	374	374
४८.	आदेशिका वाहक/Process Server	S-3(16600-52400)	9	9	9
४९.	नाईक/Naik ..	S-3(16600-52400)	9	9	9
५०.	शिपाई/Peon ..	S-1(15000-47600)	2252	2252	2252
एकूण ..					
Total ..			9199	9199	9199
एकूण बेरीज ..					
Grand Total ..			9688	9689	9689

टीप :- शासन महसूल व वन विभाग, निर्णय क्र. आस्थापना-१०९३/प्र. क्र. १९/ल-१, दि. १८-८-१९९४ ने भूमि अभिलेख विभागाची पुनर्रचना दि. १-१०-१९९४ पासून अंमलात आली आहे. त्यामुळे भूमापन तहसीलदार (पोट-हिस्सा) या पदाचे तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख या पदनामात बदल करण्यात आला आहे. तसेच वर्ग-३ व ४ ची पदे तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे आस्थापनेत समायोजित करण्यात आली आहेत. सबब, आता पोट-हिस्सा मोजणीसाठी स्वतंत्र आस्थापना नाही. पोट-हिस्सा मोजणीचे काम हे उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडे वर्ग केलेल्या कर्मचा-यांकडून करून घेण्यात येते.

टीप :- शासन महसूल व वन विभाग, निर्णय क्रमांक : संकीर्ण २०१०-११२८-प्र. क्र. २२३-ल-१, दि. २८-६-२०१० अन्वये अधीक्षक, भूमि अभिलेख, तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख व विशेष तालुका निरीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे पदनामात बदल झाला असून, ती पदनामे अनुक्रमे जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख, उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख व विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख अशी झाली आहेत.

(चार) वसुली योग्य नगर भूमापन कामे :

(अ) गावठाण मोजणी

राज्यातील सर्व गावातील गावठाण मोजणी योजना शासनाने १९६४ पासून सुरु केली आहे. सदर योजनेनुसार योजनेसाठी होणारा खर्च संबंधित मिळकत धारकांकडून सनद शुल्क रुपाने वसूल करण्यात येतो. सध्या या योजनेखाली भूमापनाचे काम २,००० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेल्या गावासाठी केले जात होते. आता ग्राम विकास विभाग यांचे कडील शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण-२०१८-प्र.क्र.१३-मातंक, तारीख २२ फेब्रुवारी, २०१९ नुसार राज्यातील गावठाण भूमापन न झालेल्या सर्व गावांचे गावठाण भूमापन सर्व्हे ऑफ इंडिया यांचे सहकार्याने ३ वर्षात पूर्ण केले जाणार असलेने पूर्वीची २००० पेक्षा अधिक लोकसंख्येची मर्यादा राहिली नाही. सदर योजनेचे काम जलद गतीने होण्याकरिता ड्रोनद्वारे छायाचित्रण करून आज्ञावली विकसित करून सदर काम पुर्ण केले जाणार आहे यासाठी विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांची २० कार्यालये कार्यरत असून उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे कार्यालयाकडून देखील सदर काम केले जाणार आहे :-

तक्ता—२

TABLE - II

गावठाण भूमापन कामाची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Progress of Drone Survey work of villages taken up for Gaathan Survey work

पूर्ण करावयाचे एकूण काम Total work to be Completed		सन २०२१-२०२२ अखेर झालेले काम Work done till the end of 2021-2022		सन २०२२-२०२३ मध्ये करावयाचे काम Works to be done in the year 2022-2023		सन २०२२-२०२३ मध्ये करावयाचे काम, संभाव्य Estimated Works for the year 2022-2023		सन २०२३-२०२४ मध्ये करावयाचे काम Estimated Works for the year 2023-2024	
गावे Villages (1)	मिळकती Properties (2)	गावे Villages (3)	मिळकती Properties (4)	गावे Villages (5)	मिळकती Properties (6)	गावे Villages (7)	मिळकती Propertie (8)	गावे Villages (9)	मिळकती Properties (10)
39689	11950036	423	126900	39266	11779800	3600	108000	35666	10699800

* मालमत्तेची संख्या प्रत्येक गावासाठी ३०० मिळकती अशी अंदाजित केली आहे.

* रकाना क्र. (३) मधील गावे रकाना क्रमांक (४) मधील मिळकतींची मोजणी काम ड्रोनच्या सहाय्याने केले जात आहे.

* ड्रोनद्वारे गावठाण भूमापनाचे काम पूर्ण करून ११९ गावांचे सनद व मिळकत पत्रिका तयार करणेचे काम पूर्ण करणेत आले आहे.

तक्ता—३

TABLE - III

ड्रोनद्वारे गावठाण भूमापन प्रकल्पांतर्गत गावठाण मोजणी, गावठाण चौकशी, सनद व मिळकत पत्रिका बाबत कामाचा तपशील.

Details of Gaothan measurement, Gaothan enquiry, Sanad & Property Card under Gaothan Survey Project by Drone

पूर्ण करावयाचे एकूण काम	सन २०२१-२०२२ अखेर झालेले काम	२०२२-२०२३ अखेर अंदाजित काम	२०२२-२०२३ अखेर अंदाजित काम	२०२३-२०२४ अखेर अंदाजित काम						
Total work to be completed	Work done till end of 2021-2022	Estimated Work to be done in the year 2022-2023	Estimated Work for the year 2022-2023	Estimated Work for the year 2023-2024						
(1)	गावे Villages (2)	मिळकती Properties (3)	गावे Villages (4)	मिळकती Properties (5)	गावे Villages (6)	मिळकती Properties (7)	गावे Villages (8)	मिळकती Properties (9)	गावे Villages (10)	मिळकती Properties (11)
गावठाण मोजणी	३९६८९	११९५००३६	९४०३	२८३०३०३	९८८६	२९७५६८६	२००००	६०४००००	४००	१०४०४७
गावठाण चौकशी	३९६८९	११९५००३६	२२४२	६७४८४२	३९८८	१२००३८८	६०००	२४०८०००	२५४५९	७६६६८०६
सनद मिळकत पत्रिका	३९६८९	११९५००३६	२०९७	६३११९७	३७३१	११२३०३१	८०००	२४०८०००	२५८६१	७७८७८०८

[फलक यंत्र व ई. टि. एस मशिनद्वारे मोजणी करण्यात आलेल्या १५१८ गावापैकी १२०१ गावांचे चौकशी काम पूर्ण करण्यात आले आहे.]
गावठाण जमाबंदीचे काम ड्रोनच्या मदतीने केले जात असून Ground Truthing आणि चौकशीचे काम Out Sourcing करून केले जात आहे.

(ब) नगर भूमापन :

नगरपालिका असलेल्या शहरात नगर भूमापनाचे काम हाती घेण्यात येते. सामान्यपणे संबंधित नगरपालिकेने भूमापन खर्चाची रक्कम आगाऊ म्हणून भरल्यानंतर ते काम हाती घेण्यात येते. व्यक्तिगत मालकांचे हक्क दर्शविणारे अधिकार अभिलेख नकाशे तयार करणे हे या भूमापनाचे उद्दिष्ट आहे. अकृषिक मालमत्तेवर बिनशेती सारा आकारणी करणे देखील यामुळे सोयीचे होते. शिवाय विकसनशील नगराची विकास योजना हाती घेण्यास मदत होते. खालील तक्त्यामध्ये नगरपालिका असलेल्या शहरातील नगर भूमापनाची प्रगती आणि त्यासाठी आकारण्यात आलेली सनद फी याबाबतची माहिती दिली आहे.—

तक्ता—४

TABLE - IV

शहर भूमापन कार्याची माहिती दर्शविणारा तक्ता (नगर पालिका)

Statement showing the progress of City Survey Work in respect of Municipal towns

पूर्ण करावयाचे एकूण अंदाजित काम Total estimated work to be completed		सन २०२१-२०२२ अखेर झालेले काम Work done till end of 2021-2022		शिल्लक काम Work remains to be done	
नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या	नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या	नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या
No. of Municipal	No. of Properties	No. of Municipal	No. of Properties	No. of Municipal	No. of Properties
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
62	0	10	47122	52	403904

पुणे विभागातील मलकापूर, मैदगी, नगरपरिषद औरंगाबाद विभागातील वसमत, नागपूर विभाग - खापा, मोहपा, मोवाड, कळमेश्वर, तिरोडा, सिंधी रेल्वे, मोबादु ह्या १० नगरपालिका परिरक्षणास घेण्यात आल्या आहेत. उर्वरित नगरपरिषदेच्या शहरमापणाचे काम ड्रोनच्या साहाय्याने केले जाणार आहे.

तक्ता—५
TABLE - V

नगर भूमापन योजना विस्तारीत क्षेत्र नगर भूमापन कार्यालयाची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Town Planning extended area in respect of Municipal towns

करावयाचा कामाचा एकूण अंदाजित काम		सन २०२२-२०२३ अखेर झालेले काम		शिल्लक काम		शेरा
Total estimated work to be accomplished		Total Work completed till the end of 2022-2023		Work remains to be done		Remarks
नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या	नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या	नगरपालिकांची संख्या	मालमत्तेची संख्या	
No. of Municipal	No. of Properties	No. of Municipal	No. of Properties	No. of Municipal	No. of Properties	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
5	69982	1	3929	4	66053	

* नगर परिषद गोदिया, रहिमतपूर, शिरोळ कागल व भद्रावती या पाच नगर परिषदेचे विस्तारीत क्षेत्राचे नगर भूमापन झोनद्वारे केले जाणार आहे. म.न.पा. ८ च्या विस्तारित क्षेत्राचे शहरमापणाचे काम प्रगतीत आहे.

(चार)–कर्मचारी वर्ग विषयक गोषवारा :

(IV) Personnel Summary :

क (तीन)–वसुलीयोग्य नगर भूमापन कार्ये :

C (iii)–Recoverable City Survey Operations :

तक्ता - ६
TABLE - VI

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)	पदसंख्या No. of posts		
			२०२१-२०२२	२०२२-२०२३	२०२३-२०२४
(1)	(2)	(3)	(4)		
राजपत्रित— <i>Gazetted—</i>					
१.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख (गा./श.मा.) Special Dy. Superintendent of Land Records (G / CTS).	S-15 (41800-132300)	8	8	8
२.	विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख तथा चौकशी अधिकारी. Special Dy. Superintendent of Land Records-Cum-Enquiry Officers	S-15 (41800-132300)	12	12	12
			एकूण Total	20	20
अराजपत्रित वर्ग-३— <i>Non-Gazetted Class III—</i>					
१.	शिरस्तेदार Shirastedar ..		8	8	8
२.	वरिष्ठ लिपिक Senior Clerk
३.	प्रमुख लिपिक Head Clerk	S-13 (35400-112400)	8	8	8
४.	प्रमुख भूमापक Head Surveyor		9	9	9
५.	दुर्बिण भूमापक Theodolite Surveyor ..	S-8 (25500-81100)	24	24	24
६.	कनिष्ठ लिपिक Junior Clerk ..	S-6 (19900-63200)	20	20	20
७.	फलक भूमापक/ सविस्तर भूमापक Plane Table Surveyor ..	S-6 (19900-63200)	72	72	72
८.	सनद व मिळकत पत्रिका लिपिक Sanad and P. R. Card Clerk ..	S-6 (19900-63200)	36	36	36
९.	चौकशी भूमापक Enquiry Surveyor ..	S-6 (19900-63200)	12	12	12
			एकूण Total	१८९	१८९
			Total	189	189

तक्ता - ६—चालू
TABLE - 6—contd.

अनुक्रमांक Serial No.	पदनाम Designation	वेतन श्रेणी Pay Scale (ग्रेड पे)	पदसंख्या No. of posts		
			२०२१-२०२२	२०२२-२०२३	२०२३-२०२४
(1)	(2)	(3)	(4)		
अराजपत्रित वर्ग ४—					
<i>Non-Gazetted, Class IV—</i>					
१.	अदेशिकावाहक/नाईक Process server/Naik	S-3 (16600-52400)	12	12	12
२.	चपराशी Peon	S-1 (15000-47600)	54	54	54
एकूण Total			66	66	66
एकूण बेरीज Grand Total			275	275	275

२. भूमि अभिलेख

(एक) प्रास्ताविक :

भूमापनाची व जमाबंदी कामे पूर्ण झाल्यावर प्रत्येक जिल्ह्याचे शेत जमिनीचे भूमि अभिलेख गाववार/तालुकावार लावण्यात येतात. नंतर भूमी अभिलेख बाबतीत असे अभिलेख भूमापनाचे आलेखांचे काम पूर्ण झाल्यावर नगरवार/गाववार लावण्यात येऊन जतन करण्यात येते व वारसा हक्कामुळे/खरेदीमुळे शेतीची जमीन बिनशेतीकडे वर्ग झाल्याने बदल भूमि अभिलेखात करून ते अद्ययावत ठेवण्यात येतात. नंतर हा कार्यक्रम भूमी अभिलेखाचा कार्यक्रम म्हणून ओळखला जातो. यामध्ये खालील दोन प्रकारच्या कामांचा अंतर्भाव होतो :—

(१) **नगर भूमापनाचे अभिलेख.**—नगर भूमापन व गावठाणाचे परिरक्षण.—महानगरपालिका, जिल्हा परिषद व नगर पालिका बाहेरील क्षेत्राचे नगर भूमापनाचे काम दिनांक १-१०-१९९४ पासून उप-अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडे वर्ग करण्यात आले आहे.

(२) **भूमापन अभिलेख.**—शेत जमिनीच्या भूमापनाचे परिरक्षण.—दिनांक १-१०-१९९४ पासून उप-अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेकडे वर्ग करण्यात येते.

नगर भूमापन अभिलेखाचे सर्वेक्षण काम परिरक्षण भूमापक यांचेकडे सोपविण्यात आले आहे व त्यांचे कामावर देखरेख ठेवण्याचे काम भूमी अभिलेख विभागाकडील नगर भूमापन अधिकारी यांचेकडे सोपविलेले आहे.

तालुक्यातील भू-मापनासंबंधी असलेल्या भूमी अभिलेखांचे, परिरक्षणाचे व ते अद्ययावत ठेवण्याचे काम प्रत्येक तालुक्यातील उप-अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचेमार्फत केले जाते व त्यासाठी त्यांचे अधिनस्त कर्मचारीवृंद त्यांना मदत करतो.

(दोन) कार्यक्रमाच्या कार्यभारांचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण :

(II) Programme Work-load summary and explanation of Financial requirements :

२.१ नगर भूमापन अभिलेख.
City Survey Records.

(ब) नगरपालिका असलेल्या शहरांचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण

नगर भूमापनाचे काम पूर्ण झाल्यावर आलेख/अभिलेख/अधिकार अभिलेख नियमित ठेवण्याचे काम हाती घेण्यात येते. नगर भूमापन झालेल्या नागरी क्षेत्राचे अधिकार अभिलेख मालमत्ता पत्रिका या विशेष नमुन्यांत लिहिण्यात येतात.

तक्ता-२
TABLE-II

गावठाण भूमापन योजना पूर्ण झालेल्या गावांचे नगर भूमापन अभिलेखांचे परिरक्षण तपशील
Statement showing the details of villages for Maintenance

गावठाण भूमापन पूर्ण झालेल्या गावांची संख्या No. of villages Completed		२०२१-२०२२ अखेर परिरक्षणासाठी घेतलेल्या गावांची संख्या No. of villages taken on maintenance till the end of 2021-2022		परिरक्षणासाठी शिल्लक गावे Villages for Maintenance remains to be done	
गावे Villages (1)	मिळकती Properties (2)	गावे Villages (3)	मिळकती Properties (4)	गावे Villages (5)	मिळकती Properties (6)
5843	1576079	5610	1506179	555	166500

* स्वामित्व योजनेअंतर्गत झोनद्वारे गावठाण भूमापन करणे कामी मार्च-२०२२ पर्यंत ६५३३ गावांचे झोनद्वारे गावठाण भूमापन करण्याचे उद्दीष्ट असून त्यापैकी १२०१ गावे व त्यांच्या मिळकती १७८७९१ काम पूर्ण होवून मिळकत पत्रिका तयार करण्यात आले असून झोनद्वारे गावठाण भूमापनाचे काम प्रगतीत असून ई आज्ञावलीद्वारे चौकशी काम व सनद तसेच मिळकत पत्रिका तयार करण्याचे काम प्रगतीत आहे.

तक्ता-२-अ
TABLE-II-A

परिरक्षण कामे सुरु असलेल्या शहरातील/गावातील परिरक्षणांतर्गत प्रकारवार कामाचा तपशील
Statement showing the itemwise work-load in City Survey Towns/Villages site surveyed villages

कामाचा तपशील Work-load Summary (१)	२०२१-२०२२ प्रत्यक्ष निकाली (२)	२०२२-२०२३ 2022-2023 निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या		एकूण निकाली (५)	२०२३-२०२४ 2023-2024 संभाव्य निकाली (६)
		१-४-२०२२ ते ३१-१०-२२ प्रत्यक्ष निकाली (३)	१-११-२२ ते ३१-३-२३ अखेर संभाव्य निकाली (४)		
(१) मोजणी कामे (हदकायम/पोटहिस्सा मोजणी/बिनशेती मोजणी यांसह) (1) Measurement Cases (Bnd. Marks/Sub. Dn. Mes./N. A. Mes.)	16446	11446	8175	19621	20600
(२) फेरफार नोंदी (2) Mutation Entries	172619	172619	123219	295838	300000
(३) अनधिकृत बिनशेती (आढळलेली प्रकरणे) (3) Unauthorised N. A. use (Cases detected)	0	0	0	0	0
(४) सरकारी जागेवरील शोधलेली अतिक्रमणे (4) Encroachment on Government Lands	6559	6559	4685	11244	12000
(५) नगरपालिका जागेवरील शोधलेली अतिक्रमणे (5) Encroachment on Municipal Lands	0	0	0	0	0

e-PCIS (ई-प्रॉपर्टी कार्ड इन्फॉर्मेशन सिस्टीम) अंतर्गत मिळकत पत्रिका रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग कामाचा तपशील
Statement Showing the details of Property Card restructuring and Digital signing

तक्ता
TABLE

e-PCIS अंतर्गत मिळकत पत्रिकांची संख्या No. of Property Cards in e-PCIS		२०२१-२०२२ अखेर रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग झालेल्या मिळकत पत्रिकांची संख्या No. of Property cards restructured and Digital Sign till the end of 2021-2022		रिस्ट्रक्चरिंग व डिजीटल साईनिंग शिल्लक मिळकत पत्रिकांची संख्या No. of Property cards to be restructured and Digital sign	
जिल्हे (१)	एकूण मिळकत पत्रिका (२)	जिल्हे (३)	एकूण मिळकत पत्रिका (४)	जिल्हे (५)	एकूण मिळकत पत्रिका (६)
३५	६०,२८,३५४	३५	५८,९५,२४९	३५	१,३३,१०५

e-QJCourts प्रणालीमध्ये प्राप्त व निकाली झालेल्या प्रकरणांचा तपशील
कालावधी एप्रिल २०२१ ते मार्च २०२२

अ.क्र. (१)	विभाग (२)	सुरुवातीची शिल्लक (३)	दाखल प्रकरणे (४)	एकूण प्रकरणे (५)	निकाली प्रकरणे (अपलोड) (६)	शिल्लक प्रकरणे (७)	एकूण निकाली प्रमाण (८)
१	पुणे	५७५२	१०७६	६८२८	१५०६	५३२२	२२.०६
२	मुंबई	१०७४	५९१	१६६५	४८८	११७७	२९.३१
३	नाशिक	१७९९	५९१	२३९०	५४१	१८४९	२२.६४
४	औरंगाबाद	१८५२	८२३	२६७५	७३८	१९३७	२७.५९
५	अमरावती	११८६	२०५	१३९१	३९५	९९६	२८.४०
६	नागपूर	१६८४	८९२	२५७६	५५१	२०२५	२१.३९
एकूण		१३३४७	४१७८	१७५२५	४२१९	१३३०६	१५१.३९

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा :

(IV) Personnel Summary—

तक्ता—३

TABLE—III

अनुक्रमांक Serial No. (1)	पदनाम Designation (2)	वेतन श्रेणी Pay Scales (3)	पदसंख्या No. of Posts		
			2021-2022 (4)	2022-2023 (5)	2023-2024 (6)
राजपत्रित— <i>Gazetted—</i>					
१.	नगर भूमापन अधिकारी City Survey Officer	S-15 (41800-132300)	30	30	30
एकूण Total			30	30	30
अराजपत्रित वर्ग-३— <i>Non-Gazetted Class III—</i>					
१.	शिरस्तेदार Shirastedar	S-13 (35400-112400)	55	55	
२.	प्रमुख लिपिक Head Clerk	S-13 (35400-112400)			
३.	परिरक्षण भूमापक Maintenance Surveyor	S-8 (25500-81100)	305	305	305
४.	कनिष्ठ लिपिक Junior Clerk	S-6 (19900-63200)	149	149	149
५.	बिनशेती लिपिक Non-Agricultural Clerk	S-6 (19900-63200)			
६.	अभिलेखपाल Record Keeper	S-6 (19900-63200)			
७.	उतारे कारकून Copying Clerk	S-6 (19900-63200)			
८.	लिपिक टंकलेखक Clerk Typist	S-6 (19900-63200)			
९.	बिनशेती भूमापक N. A. Surveyor	S-6 (19900-63200)			
१०.	परिरक्षण/लिपिक Maintenance/Clerk	S-6 (19900-63200)			
एकूण Total			509	509	509

तक्ता-३—चालू
TABLE-III—Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)		
अराजपत्रित वर्ग-४—							
<i>Non-Gazetted Class IV—</i>							
१. नाईक							
Naik	S-3 (16600-52400)	18	18	18
२. चपराशी							
Peons	S-1 (15000-47600)	349	349	349
				एकूण Total	367	367	367
				एकूण बेरीज Grand Total	906	906	906

२.२ भूमापन अभिलेख :

(अ) शेत जमिनीच्या भूमि अभिलेखाचे परिरक्षण—

उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख कार्यालयात अद्ययावत भूमि अभिलेख ग्रामवार ठेवण्यात येतात. त्या भूमि अभिलेखाचे आधारे सीमा निश्चित करून मिळण्यासाठी महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ मधील कलम १३६ अन्वये अर्ज दाखल करून त्याची मोजणी व हद्द निश्चितीचे काम केले जाते. मा. न्यायालयाच्या आदेशान्वये कोर्ट वाटप, कोर्ट कमिशन प्रकरणांची मोजणी केली जाते. तसेच महसूल विभागाकडील बिनशेती आदेशान्वये बिनशेती मोजणी केली जाते. वरील सर्व प्रकारच्या प्रकरणांचा निपटारा खालील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे आहे :—

The disposal of work by these cadestral surveyors is as shown below :—

तक्ता-२-अ
TABLE-II-A

सन २०२२-२०२३ साठी उपलब्ध काम Measurement work available for 2022-2023 (1)	विहित परिमाणप्रमाणे निपटारा करावयाचे प्रकरणांची संख्या Measurement work that is required to be done as per norms (2)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या Measurement cases disposed प्रत्यक्ष झालेले प्रत्यक्ष होणारे		सन २०२३-२०२४ मध्ये अंदाजे निपटारा होणा-या प्रकरणांची संख्या Measurement cases that would be disposed during २०२३-२०२४ (5)
		१-४-२२ ते ३१-१०-२२. (3)	१-११-२२ ते ३१-३-२३. (4)	
3,09,690	1,59,000	1,29,690	92,635	1,50,000

टिप :- १. मार्च २०२२ अखेरची शिल्लक + १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ प्रत्यक्ष आवक + १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ संभाव्य आवक रकाना क्र. १
२. उपलब्ध भूकरमापक x १५ x १० महिने (पावसाळा ऋतू वगळता) रकाना क्र.२

(ब) भूमि संपादन—

या विभागातील तालुका स्तरावरील उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयाकडून भूसंपादन मंडळ व संबंधित शासकीय यंत्रणांच्या सहभागातून भूसंपादन संयुक्त मोजणीची कार्यवाही पूर्ण केली जाते. त्यानुसार संयुक्त मोजणी नकाशा व विवरणपत्र संबंधित भूसंपादन कार्यालयाकडे पाठविले जातात. भूसंपादन कार्यालयाकडून निवाड्याची प्रत प्राप्त झालेनंतर उपअधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी कार्यालयाकडून भूसंपादन कमी जास्त पत्रक तयार केले जाते. सदर कमी जास्त पत्रक अधिकार अभिलेखास अंमल घेणेकामी संबंधित तहसिलदार कार्यालयाकडे पाठविले जाते.

तक्ता-२-ब
TABLE-II-B

भूसंपादन मोजणी कामाचा व दुरुस्तीचा निपटारा खालील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे आहे :—

The disposal of Land Acquisition Measurement and correction work is as shown below :—

कामाचे स्वरुप Details of work available (1)	सन २०२१-२०२२ मध्ये निपटारा झालेले काम Work disposed off during 2021-2022 (2)	सन २०२२-२०२३ साठी उपलब्ध काम Work available for 2022-2023 (3)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या Number of Cases disposed		सन २०२३-२०२४ मध्ये संभाव्य निपटारा होणारी प्रकरणांची संख्या Measurement cases that would be disposed during 2023-2024 (6)
			प्रत्यक्ष झालेले दि. १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ work done during 1-4-2022 to 31-10-2022 (4)	संभाव्य होणारे दि. १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ Work disposed off 1-11-2022 to 31-3-2023 (5)	
१. भूसंपादन मोजणी प्रकरणे (1) Land Acquisition Measurement	1422	2070	794	1000	1500
२. दुरुस्ती कामाची प्रकरणे भूसंपादन क.जा.प. (2) Land Acquisition Correction Cases.	2247	2850	799	1000	2000

टिप :- १. रकाना क्र. ३ मार्च २०२२ अखेरची शिल्लक + १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ प्रत्यक्ष आवक + १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ संभाव्य आवक.

२. रकाना क्र. २ एप्रिल २०२१ ते मार्च २०२२ अखेर प्रत्यक्ष निकाली.

तक्ता-२-क
TABLE-II-C

वन हक्क मोजणी कामाचा तपशील :—

Details of Measurement Cases Under Forest Rights :—

कामाचे स्वरुप Details of work (1)	सन २०२१-२०२२ मध्ये निपटारा झालेले काम Work disposed off during 2021-2022 (2)	सन २०२२-२०२३ साठी उपलब्ध काम Work available for 2022-2023 (3)	निपटारा झालेल्या प्रकरणांची संख्या Number of Cases disposed		सन २०२३-२०२४ अंदाजे निपटारा होणा-या प्रकरणांची संख्या Estimated Number of Measurement cases that would be disposed during 2023-2024 (6)
			प्रत्यक्ष निकाली दि. १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ work done during 1-4-2022 to 31-10-2022 (4)	संभाव्य निकाली दि. १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ Work to be disposed off 1-11-2022 to 31-3-2023 (5)	
वन हक्क मोजणी प्रकरणे Details of Measurement Cases Under Forest Rights	20950	25400	6172	5000	12000

टिप :- १. मार्च २०२२ अखेरची शिल्लक = + १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२ प्रत्यक्ष आवक = + १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३ संभाव्य आवक (रकाना क्र. ३)

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद :

भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद येथे सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्ग, अर्हता परीक्षा, उजळणी वर्ग, पदसमूह २ मधील (मुख्यालय सहाय्यक/वरिष्ठ लिपिक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, पदसमूह ३ मधील (निमतानदार/परिरक्षण भूमापक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, पदसमूह-४ मधील (कनिष्ठ लिपिक/भूकरमापक) यांचे प्रशिक्षण वर्ग, प्रशिक्षण शाळेतील निर्देशकांचे प्रशिक्षण वर्ग, परिविक्षाधीन उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख यांचे प्रशिक्षण वर्ग, उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख/विशेष उप अधीक्षक, भूमि अभिलेख/नगर भूमापन अधिकारी यांचे प्रशिक्षण वर्ग, जिल्हा अधीक्षक, भूमि अभिलेख व उपसंचालक, भूमि अभिलेख/जमाबंदी आयुक्त यांचे चर्चा सत्र याप्रमाणे कर्मचारी/अधिकारी यांना प्रशिक्षण देण्यात येते.

या व्यतिरिक्त शासनाचे मान्यतेनुसार महसूल विभागाकडील तहसीलदार/उप-जिल्हाधिकारी या संवर्गातील अधिका-यांना जमाबंदी व भूमापनाचे प्रशिक्षण देण्यात येते, भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद मध्ये एप्रिल २०२२ ते मार्च २०२३ अखेर एकूण १००६ प्रशिक्षणार्थीना प्रशिक्षण देण्याचे नियोजित आहे.

सन २०२२-२३ या वर्षात प्रामुख्याने “ सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्ग ” ई.टी.एस. प्रशिक्षण सत्र, गट ‘ड’ मधील कर्मचा-यांचे व्यवसाय पाठ्यक्रम सत्रास प्रथम प्राधान्य देण्यात आलेले आहे.

शासकीय सेवेत नव्याने प्रवेश करणा-या वर्ग-३ कर्मचा-यांना विभागातील खात्याच्या कामाच्या प्रकाराची माहिती/कामकाजासंबंधीचे अधिनियम/शासकीय कामकाजामध्ये सुधारणा होण्याच्या दृष्टीने/कर्मचा-यांचा कामाचा दर्जा उंचावणेसाठी, दि. १-९-१९८५ पासून स्वतंत्र भूमि अभिलेख प्रशिक्षण प्रबोधिनी, औरंगाबाद येथे सुरु करणेत आलेली आहे. नव्याने प्रवेश केलेल्या प्रत्येक कर्मचा-यांस/वर्ग-४ मधून पदोन्नतीने वर्ग-३ मध्ये आलेल्या कर्मचा-यास सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण घेणे आवश्यक आहे. सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण वर्गाचे अखेर सेवा प्रवेशोत्तर परीक्षा उत्तीर्ण होणे प्रत्येक कर्मचारी यास बंधनकारक आहे. सेवा प्रवेशोत्तर प्रशिक्षण सत्र क्र. ११० पर्यंत एकूण ७२६० कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देण्यात आले आहे.

भूमि अभिलेख (वित्तीय आवश्यकता)
विवरणपत्र-अ
STATEMENT—A
कार्यक्रम—एकूण अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रक, २०२२-२०२३
Programmewise demands of Total Budget Estimates, 2022-2023

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No.	कार्यक्रम Name of Programme	प्रत्यक्ष खर्च, २०२१-२०२२ Actuals, 2021-2022		अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023		सुधारित अंदाज, २०२२-२०२३ Revised Estimates, 2022-2023		अर्थसंकल्प, २०२३-२०२४ Budget Estimates, 2023-2024	
		एकूण Total (3)		एकूण Total (4)		एकूण Total (5)		एकूण Total (6)	
१०२	(१) भूमापन व जमाबंदी कार्य—								
1	Survey & Settlement Operations—								
	२०२१०३४२ भारित								
	Charged
	दत्तमत								
	Voted	223457	248494	..	282880	..	273325
१०२	(२) भूमि अभिलेख— भारित								
2	Land Records—								
	Charged
	दत्तमत								
	Voted
	(३) धारण जमिनीचे								
	एकत्रीकरण— भारित								
3	Consolidation of								
	Holdings—								
	Charged
	दत्तमत								
	Voted
	भारित								
	Charged
	दत्तमत								
	Voted	223457	248494	..	282880	..	273325
	एकूण निव्वळ								
	Total-Net								

तक्ता-१
TABLE-I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारत)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No.	कार्यक्रम Name of Programme	प्रत्यक्ष खर्च, २०२१-२०२२ Actuals, 2021-2022		अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023		सुधारित अंदाज, २०२२-२०२३ Revised Estimates, 2022-2023		अर्थसंकल्प, २०२३-२०२४ Budget Estimates, 2023-2024	
		एकूण Total		एकूण Total		एकूण Total		एकूण Total	
(1)	(2)	(3)		(4)		(5)		(6)	
अ.—कार्यवार व वर्गीकरण— A—Activity Classification—									
जमाबंदी आयुक्त	भारित								
102-(1)	Settlement - Commissioner	Charged	0
		दत्तमत							
		Voted	.. 223457 248494 288080	273325
पोट-हिस्सा मोजणी	भारित								
102-(2)	Pot-hissa Measurement Operation—	Charged
		दत्तमत							
		Voted
वसुलीयोग्य नगर भू-मापन कार्ये—	भारित								
102 (3)	Recoverable City Sur- vey Operations.	Charged
		दत्तमत							
		Voted	.. 108213 132175 131670	145230
१०२	सर्वेक्षण जमाबंदीची कामे (योजनांतर्गत)	
(००)	(०४) ज.आ. आणि सं.भू.अ.(म.रा.), पुणे भारित								
५०%	केंद्रीय अनुदान आस्थापना	Charged
	एकूण—(अ)—	दत्तमत							
	Total Gross Voted		.. 331670 380669 419750	418555

(१)—उद्दिष्टवार वर्गीकरण—

B—Objectwise Classification—

(एक)—जमाबंदी आयुक्त—

102-(1) Settlement -

Commissioner

जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक,

भूमि अभिलेख, पुणे—

(1) Settlement Commissioner

and Director of Land

Records, Pune.

वेतन (20290331)	भारित					
Salaries	Charged	..	0	0	0	
	दत्तमत					
(20290342)	Voted	193264	235787	235787	255000	
प्रवास खर्च					
Travel Expenses (11)	..	920	2078	1455	1600	
मजुरी						
Wages	
O.T. (03)	..	75	100	80	125	
कार्यालय खर्च						
Office Expenses (13)	..	27130	8529	43758	9000	
पेट्रोल, तेल, वंगण						
Petrol, Oil, and Lubricants	5000	
विदेश प्रवास खर्च १० कंत्राटी सेवा						
(International Travel Allowance)	..	0	0	0	0	
३० मोटार वाहने						
30 Vehicles	
16 Publication	
Telephone (Charges) (06)	..	2068	2000	1800	2500	
जाहिरात प्रसिद्ध						
(26) . . १७, संगणक	..	0	100	
एकूण—(अ)—ब	भारित					
Total—(A)—B	Charged	..	0	0	0	
	दत्तमत					
	Voted	223457	248494	282880	273325	

तक्ता-१-चालू
TABLE- I —Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
१०२-(तीन)-वसुलीयोग्य नगरभूमापन कार्ये— 102-(III) Recoverable City Survey Operation (20290378)					
वेतन	भारित				
Salaries	Charged	0	0	0	0
	दत्तमत				
	(20290378)Voted	106388	129769	129769	142750
प्रवास खर्च				
Travel Expenses (11)	..	498	968	678	730
मजुरी					
Wages (02)	53	0	56
कार्यालयीन खर्च					
Office Expenses (13)	399	735	662	794
पेट्रोल, तेल, वंगण					
O.T. (03)
Other Charges (50)
Petrol, Oil and Lubricants
Telephone Charges. (06)	..	211	350	291	350
भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन					
Rent, Rates and Taxes/Royalty (14)		717	300	270	500
१७, संगणक		50
एकूण—(तीन)— भारित Charged		..	0	0	0
Total—(III)— दत्तमत Voted		108213	132175	131670	145230

तक्ता-१
TABLE—I

तक्ता-१
TABLE-I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No.	कार्यक्रम Name of Programme	प्रत्यक्ष खर्च, २०२१-२०२२	अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३	सुधारित अंदाज, २०२२-२०२३	अर्थसंकल्प, २०२३-२०२४
		Actuals, 2021-2022	Budget Estimates, 2022-2023	Revised Estimates, 2022-2023	Budget Estimates, 2023-2024
(1)	(2)	एकूण Total (3)	एकूण Total (4)	एकूण Total (5)	एकूण Total (6)
अ.-कार्यवार वर्गीकरण-					
<i>A—Activity Classification—</i>					
१०३ (१) नगर भूमि अभिलेख	भारित				
103-(i) City Land Record	Charged	..	0	0	0
	दत्तमत				
	Voted	736878	1058480	931192	1125751
103-(ii) District Land Records	भारित				
	Charged
	दत्तमत				
	Voted	3050704	3970888	415797	4347770
१०३ (२) बी भूमि अभिलेख	भारित				
संगणकीकरण	Charged
१०० % केंद्र पुरस्कृत अनुदान	दत्तमत				
	Voted
	भारित				
	Charged	..	0	0	0
	दत्तमत				
एकूण—(अ)—	Voted	3787582	5029368	1346989	5473521
Total—(A)					
(ब)—उद्दिष्टवार वर्गीकरण-					
<i>B—Objectwise Classification—</i>					
(१)—शहर भूमि अभिलेख—					
(1) City Land Records— (20290396) 103-(i)					
	भारित				
वेतन	Charged	..	0	0	0
Salaries (01)	दत्तमत				
	Voted	726494	1044076	920000	1113000
प्रवास खर्च	..				
Travel Expenses (11)		1232	5837	3241	2150
मजुरी	..				
Wages	1	1	1
150					
O.T. (03)
T.P.C. (06)	..	2883	3200	2880	4000

कार्यालयीन खर्च

Office Expenses (13)	2529	2966	2670	3500
संगणक Computer (17)	0	100
भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन Rent, Rates and Taxes/Royalty (14)	3725	2400	2400	3000

एकूण—(१)—स्थूल भारित
Total—(1)—Gross Charged
दत्तमत
Voted

..	0	0	0
736863	1058480	931192	1125751

एकूण—(१)—निव्वळ भारित
Total—(1)—Net Charged
दत्तमत
Voted

..	0	0	0
736863	1058480	931192	1125751

१०३ (२)

(२)—जिल्हा भूमि अभिलेख—

(2) District Land Records- (20290422)

वेतन भारित
Salaries (01) Charged
दत्तमत
Voted

..
2883609	3747098	3500000	4121900

प्रवास खर्च

Travel Expenses (11). . . .	13069	29980	16271	19100
मजुरी Wages (02)	98	103	573	110
O.T. (03)	289	357	283	380

कार्यालयीन खर्च

Office Expenses (13)	22521	26250	476250	27500
Electricity/Water Charges(06)	15948	16000	14400	20000
50 Other Charges
पेट्रोल, तेल, वंगण Petrol, Oil and Lubricants,

तक्ता-१-चालू
TABLE- I —contd.

(रुपये हजारत)
(Rs. in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
भाडे, पट्टी व कर/स्वामित्वधन Rent, Rates & Taxes/Royalty (14)		7468	7500	7500	8000
संगणक खर्च (17)		107702	143600	100520	150780
मोजणी साहित्य यंत्र सामुग्री साधन सामुग्री खरेदी (३२) Measurement Instrument (Purchase) (32)	
	Charged
एकूण—(२)—स्थूल Total—(2)—Gross		3050704	3970888	4115797	4347770
	Charged
एकूण—(२)—निव्वळ Total—(2)—Net		3050704	3970888	4115797	4347770
१०३ (२) बी भूमि अभिलेख संगणकीकरण एकूण—(ब)—स्थूल Total—(B)—Gross	
	दत्तमत Voted
एकूण—(ब)—निव्वळ भारत Total—(B)—Net	Charged	..	0	0	0
	दत्तमत Voted	3787567	5029368	5046989	5473521

अ. क्र.	प्रधान/गौण/उपशीर्ष	प्रत्यक्ष खर्च २०२१-२२	अर्थसंकल्प २०२२-२३	सुधारित अंदाज २०२२-२३ १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३	अर्थसंकल्प २०२३-२४
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
१	२०२९ जमीन महसूल केंद्र पुरस्कृत योजना (००)(०६) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे, (२०२९ ०८१४) राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम ५० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना ५०% राज्य हिस्सा १० कंत्राटी सेवा	२५.८९	७००	७००	७००
२	२०२९ जमीन महसूल (००)(०७) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे, (२०२९ ०८१४) राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम २५ टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना ७५% राज्य हिस्सा १३ कार्यालयीन खर्च १० कंत्राटी सेवा	०	०	०	३४.८८
३	२०२९ जमीन महसूल (०१)(०८) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे, (२०२९ ०८३२) राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम ५० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना ५० टक्के केंद्र हिस्सा १० कंत्राटी सेवा	०	१४२.२९	०	१४२.२९
४	२०२९ जमीन महसूल (००)(०९) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य), पुणे, (२०२९ ०८४१) राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम २५ टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना १३ कार्यालयीन खर्च १० कंत्राटी सेवा	०	०	०	११.६३
५	२०२९ जमीन महसूल (०२)(०३) भूमि अभिलेख केंद्र पुरस्कृत योजना (०२)(०३) भूमि अभिलेख खर्च राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम संचालक, भूमि अभिलेख (२०२९ ०८०५) १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना १०० टक्के केंद्र हिस्सा १० कंत्राटी सेवा १७ संगणक खर्च	०	१७१.८६	१७१.८६	१६५.४१
६	२०२९ जमीन महसूल ००(१०) ज. आ. आणि सं. भू. अ., पुणे राभूअआका (पुनर्मोजणी) १०० टक्के राज्य हिस्सा (२०२९ ०८७९)	०	०	०	०
७	२०२९ जमीन महसूल ००(११) ज. आ. आणि सं. भू. अ., पुणे राभूअआका (डिजीटायझेशन) १०० टक्के राज्य हिस्सा (२०२९ ०८८८) १० कंत्राटी सेवा	२६४२.११	१२०००	१२००	५०००
एकूण खर्च		२६६८.००	१३०१४.१५	२०७१.८६	६०५४.२१

४. धारण जमिनीचे एकत्रीकरण

प्रास्ताविक :

मुंबई जमिनीचे तुकडेबंदी आणि तुकडेजोड करण्याबाबत अधिनियम, १९४७ याच्या उपबंधान्वये राज्यात शेत जमिनीचे एकत्रीकरण करण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. अधिनियमाचा पहिला भाग जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबद्दलचा आहे. त्यामध्ये स्थानिक क्षेत्र व प्रमाणभूत क्षेत्र निश्चित करणेसंबंधी व असलेल्या तुकड्यांचे हस्तांतरण नियमित करणेसंबंधी व नवीन तुकडे पाडण्याबाबत निर्बंध समाविष्ट आहेत. सन १९४८ पासून पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये हा अधिनियम लागू करण्यात आला आहे. जमिनीच्या निरनिराळ्या वर्गाकरिता प्रमाणभूत क्षेत्र यापूर्वीच निश्चित केलेले असून, अधिकार अभिलेखामध्ये जमिनीच्या तुकड्यासंबंधीच्या नोंदीचे कामही पूर्ण करण्यात आले आहे. महसूल विभागाकडून अधिनियमाची अंमलबजावणी गावस्तारावर करण्यात आली आहे. त्याचा तपाशील खलीलप्रमाणे.

१. राज्यातील एकूण गावांची संख्या	४२,४८२
२. एकत्रीकरण योजनेची अंमलबजावणी झालेल्या गावांची संख्या	३०,९१०
३. एकत्रीकरण योजनेची अंमलबजावणी न झालेल्या गावांची संख्या	११,५७२

- (१) महाराष्ट्र शासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय यांचेकडील ठराव क्रमांक आस्थापना १०९२-सी.आर- ८००६-ल-१, दिनांक ०४-०१-१९९३ अन्वये मुंबईचा धारण जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करणे व त्यांचे एकत्रीकरण करणेबाबत अधिनियम, १९४७ च्या कायद्याची अंमलबजावणी करण्यास दिनांक ०१-०४-९३ पासून स्थगिती देण्यात आलेली आहे.
- (२) एकत्रीकरण योजनेच्या कामाकरिता स्वतंत्रपणे नेमण्यात आलेला कर्मचारी वर्ग महाराष्ट्र शासनाने दिनांक ०१-१०-१९९४ पासून रद्द केलेला आहे.
- (३) दिनांक ०४-०१-१९९३ नंतर नवीन गावे एकत्रीकरण योजनेच्या कामाकरिता हाती घेण्यात आलेली नाहीत. मात्र योजना अस्थगिती ठेवण्यापूर्वी हाती घेण्यात आलेली परंतु अपूर्ण राहिलेली गावे पूर्ण करण्याबाबत व उर्वरित अनुसरण काम पूर्ण करण्यास महसूल व वन विभागाचे ज्ञापन, दिनांक ०८-०८-९५ अन्वये परवानगी मिळाली आहे.

शिल्लक अनुसरण कामाचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

प्रकार (१)	शिल्लक काम (दि. ३१-३-२२ अखेर) (२)	२०२२-२३ साध्य (३१-१०-२२) अखेर (३)	२०२३-२४ लक्ष (संभाव्य) (४)
अधिकार अभिलेख प्रख्यापन गावे	१	०	१
आकार बंद गावे	९	०	९
हस्तांतरण प्रमाणपत्र वाटप गावे	६२	०	६२
नकाशा छपाई गावे	३	०	३
योजनेवरील तक्रारी अर्ज निपटारा	२७५४	१४१४	४७६०

दिनांक ०१-१०-१९९४ पासून उप अधीक्षक भूमी अभिलेख यांचेकडून उपरोक्त काम पूर्ण करून घेण्याची कार्यवाही प्रगतीत आहे.

जमाबंदी आयुक्त, पुणे यांचेकडील, दिनांक ३१-८-२०१९ रोजीच्या पत्रान्वये जमीन एकत्रीकरण योजनेवरील तक्रार अर्ज स्विकृत करण्यासाठी कालमर्यादा निश्चित करण्याबाबत परिपत्रकाच्या मसुद्याचे प्रारूप शासनाकडून निर्गमित करणेकामी प्रस्तावित केले आहे.

५. डोंगरी विभाग विकास कार्यक्रम :-

नियोजन विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक डॉ. वि. का. १०९४-प्र.क्र. ३६ का-१४५५, दिनांक २९-३-१९९५ अन्वये निर्णयाप्रमाणे नवीन डोंगरी क्षेत्र जाहिर करणे मागणीच्या संदर्भात आवश्यक असलेल्या निकषानिहाय अहवाल शासन निर्णय दिनांकापासून फक्त संचालक, महाराष्ट्र सुदूर संवेदन व्यवस्था केंद्र, नागपूर यांचेकडून मागवावा असा धोरणात्मक निर्णय घेणेत आला असल्याने इकडील विभागाकडून आता डोंगरी विभागाबाबतचे अहवाल सादर करणेत येत नाहीत.

६. डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP)

सन २००८ पासून केंद्र शासनाने भूमि अभिलेखांचे संगणकीकरण व महसूल प्रशासन बळकट करणे व भूमि अभिलेखांचे अद्ययावतीकरण करणे या योजना बंद करून राष्ट्रीय भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम ही केंद्र पुरस्कृत योजना सुरु केली आहे. केंद्र शासनाने सदर योजनेस ई धरती, डिजिटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रम (DILRMP) असे नाव दिले आहे. सदर योजना राज्यात ई महाभूमि प्रकल्प या नावाने राबविण्यात येत आहे. सदर योजनेची अंमलबजावणी जलद व प्रभावी व्हावी या साठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना नुसार महाभूमि प्रकल्प व्यवस्थापन संस्था महसूल व वन विभागाच्या दिनांक २०/३/२०१२ च्या शासन निर्णयान्वये स्थापन करण्यात आले आहे.

सदर योजनेचा मुख्य उद्देश स्थावर मिळकतीस शाश्वत मालकी हक्क देणे (Guaranteed conclusive titles to immovable properties) हा आहे. सदर कार्यक्रमांतर्गत पुढील प्रकल्प राबविण्यात येत आहेत.

१. ई-नकाशा : भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन :

महाराष्ट्र शासनाच्या दिनांक ६/१०/२०१५ रोजीच्या निर्णयानुसार राज्यातील सर्व मूळ भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन करण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे. त्यानुसार पुनर्मोजणीच्या पहिल्या टप्प्यातील पुणे, रायगड, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर या ६ जिल्ह्यांमधील मूळ भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन करणेसाठी खाजगी संस्थेची निवड करण्यासाठीची निविदा (RFP) दिनांक १८/१०/२०१६ रोजी <http://mahatenders.gov.in> या वेबसाईटवर प्रसिध्द करण्यात आली होती. त्यानुसार या ६ जिल्ह्यातील भूमापन नकाशांच्या डिजीटायझेशनचे काम दिनांक ३-५-२०१७ पासून सुरु करण्यात आले असून १०० % डिजीटायझेशनचे काम पूर्ण झाले आहे. सदर कामाची तपासणी व डिजीटल स्वाक्षरी झाल्यानंतर सदरचे नकाशे Cloud वर अपलोड करून जनतेस उपलब्ध देण्यात येणार आहेत. राज्यातील उर्वरित २८ जिल्ह्यातील भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशन काम लवकरच हाती घेण्यात आले असून सदरचे काम मे. भारत इलेक्ट्रॉनिक्स लि. बेंगलोर या संस्थेस शासन निर्णय, दि. १४-०१-२०२२ अन्वये देण्यात आलेले आहे. त्यानुसार पहिल्या टप्प्यात सोलापूर, नंदुरबार, पालघर, परभणी, वाशिम, व वर्धा या ६ जिल्ह्यांतील भूमापन नकाशांचे डिजीटायझेशनचे काम डिसेंबर, २०२२ पासून सुरु करण्यात येणार आहे.

२. ई-म्युटेशन : ऑनलाईन फेरफार :

संपूर्ण राज्यात १ एप्रिल २०१५ पासून ऑनलाईन म्युटेशनची अंमलबजावणी करण्यात येत असून, या अंतर्गत नोंदणीकृत तसेच अ नोंदणीकृत दस्तांची फेरफार क्रमांक देवून फेरफार नोंदवहीत नोंद घेतल्यापासून ते दुरुस्त ७/१२ देणेपर्यंत व संबंधित गाव नमुना अद्ययावत करेपर्यंतची संपूर्ण प्रक्रिया ऑनलाईन करण्यात आली आहे. यासाठी राज्यातील सर्व २.५३ कोटी ७/१२ संगणकीकृत करून त्याचा डाटा शासनाच्या क्लाउड पॉलिसीनुसार क्लाउड सेंटरवर वर ठेवण्यात आला असून, राज्यातील तलाठी, मंडळ अधिकारी ऑनलाईन फेरफार घेण्याची कार्यवाही करीत आहेत. जानेवारी-२०२३ अखेर सुमारे २.३६ कोटी ऑनलाईन फेरफार नोंदविण्यात आले आहेत. त्याच बरोबर राज्यातील जनतेला डिजीटल स्वाक्षरीत संगणकीकृत ७/१२ उपलब्ध करून देण्यात येत असून त्यासाठी ऑनलाईन पेमेंट करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

ePCIS (e-Property Card Information System) मिळकत पत्रिकांचे संगणकीकरण

ePCIS (e-Property Card Information System) म्हणजे मिळकत पत्रिकांची माहिती डिजीटल स्वरूपात जतन करून त्या-त्या वेळी त्यांत होणारे फेरबदल ऑनलाईन पद्धतीने करून अद्यावत मिळकत पत्रिका जनतेस उपलब्ध करून देणेसाठी अवलंबिलेली प्रणाली. शासन निर्णय क्रमांक:राभूअ-२०१६-प्र.क्र.३५०-ल-१ दिनांक ३१ मार्च २०१७ अन्वये मिळकत पत्रिकांच्या ऑनलाईन फेरफारासाठी ई-प्रॉपर्टी कार्ड इन्फॉर्मेशन स्टिटीम (ePCIS) राबविण्यात मान्यता देण्यात आली आहे. याकरीता जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य) पुणे यांच्यास्तरावरून राष्ट्रीय सूचना विज्ञान केंद्र, पुणे यांचेद्वारे मिळकत पत्रिकेसाठी e-PCIS ही आज्ञावली विकसित करण्यात आली आहे. याद्वारे तालुका स्तरापर्यंत मिळकत पत्रिकांविषयक फेरफार प्रक्रीयेचे संपूर्णपणे संगणकीकरण करण्यात आले आहे.

ePCIS अंतर्गत राज्यातील एकूण उपलब्ध ६०.२८ लक्ष मिळकत पत्रिकांचे एडिटींगचे काम पूर्ण झालेले असून त्यापैकी आज पावेतो ५८.९५ लक्ष (९८%) मिळकत पत्रिका डिजीटल साईन करून ई-महाभूमिवर ई-म्युटेशनसाठी अपलोड करण्यात आल्या आहेत. ई-म्युटेशन मोड्युल अंतर्गत मिळकत पत्रिकावरील फेरफारांसाठी एकूण २८ प्रकारची म्युटेशन मॉड्युल रा.सु.वि.के. पुणे यांनी विकसित केले असून दिनांक ०१-०४-२०२१ पासून त्या आधारे राज्यभर ई-म्युटेशन मॉड्युल लागू करण्यात आले आहे. तसेच दिनांक १२-११-२०२१ रोजी पासून ७ दस्त प्रकारासाठी Auto tigger mutation लागू करणेत आले आहे. आज पावेतो ई-म्युटेशन मोड्युल मधुन २,५३,१२२ फेरफार अर्ज मंजूर करणेत आले आहेत. तसेच एकूण ३६,७६७ फेरफार Auto tigger mutation ने करणेत आले आहेत.

e-QJCourts

भूमि अभिलेख विभागातील उपसंचालक भूमि अभिलेख व जिल्हा अधीक्षक भूमि अभिलेख कार्यालयाकडून विभागातील कामकाजासंबंधी अपिल घेण्यात येतात. त्यामध्ये घेण्यात येणारे निर्णय, रोजनामा, तसेच संबंधित इतर कागदपत्रे <https://eqjcourts.gov.in> या प्रणालीवर अपलोड केले जाते.

सदर प्रणालीमुळे नागरीकांना/अपीलदार व जाबदार यांना अपील क्रमांक व वर्ष नमूद केल्यानंतर सदर प्रकरणांची सद्यस्थिती / अपिल निर्णय, अपिलात दाखल केलेली कागदपत्रे, रोजनामा व इतर कागदपत्रे सहज व सुलभ Download / पाहण्याची (view) सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.

सद्यस्थितीत e-QJCourts प्रणालीचे मोबाईल ॲप विकसित करण्याची कार्यवाही राष्ट्रीय सूचना विज्ञान केंद्र (NIC), मुंबई यांचेकडून सुरु आहे.

३. ई-पुनर्मोजणी : आधुनिक तंत्रज्ञानाद्वारे पुनर्मोजणी :

राज्यातील ग्रामीण भागातील शेतजमिनीची पुनर्मोजणी करणेबाबत शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण-१०११/२१०३/प्र. क्र. ६१८/ल-१, दिनांक ६/१०/२०१५ रोजी पारीत करण्यात आला असून या अन्वये खालील बाबींना मान्यता देण्यात आलेली आहे.

१. राज्यात फेरजमाबंदी ऐवजी पुनर्मोजणी करण्यात यावी.

२. राज्याची पुनर्मोजणी तीन टप्प्यामध्ये खाजगी संस्थांमार्फत करण्यास मान्यता दिलेली आहे. पुनर्मोजणीच्या पहिल्या टप्प्यात पुणे, रायगड, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर या ६ जिल्ह्यांमधील पुनर्मोजणीचे काम हाती घेण्यास मान्यता.
३. राज्याची पुनर्मोजणी सॅटलाईट इमेजरी आणि ई. टि. एस./डी. जी. पी. एस. (हायब्रीड पध्दत) या आधुनिक तंत्रज्ञानाने करण्यास मान्यता.
४. राज्यातील सर्व मूळ भूमापन अभिलेखांचे डिजिटायझेशन करण्यास मान्यता.
५. डिजीटाईज्ड मूळ भूमापन अभिलेख सॅटलाईट इमेजरीवर बसविणे.
६. खाजगी संस्थांनी केलेल्या मोजणी कामाची तपासणी व प्रमाणिकरण यासाठी भूमि अभिलेख विभागामध्ये प्रकल्प सुरु असेपर्यंतच्या कालावधीसाठी नवीन अस्थापना निर्माण करण्यास मान्यता.
७. पुनर्मोजणीच्या पहिल्या टप्प्यासाठी एकूण २९३.६१ कोटी निधीस मान्यता.
८. पुनर्मोजणीसाठी होणारा खर्च सनद फी स्वरूपात रु. ७५० प्रति हेक्टर दराप्रमाणे भोगवटदार यांचेकडून वसूल करण्यास मान्यता.
९. पुनर्मोजणी कामाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी व लोकसहभागासाठी महात्मा गांधी समितीस 'पुनर्मोजणी ग्रामसमिती' म्हणून घोषित करण्यास मान्यता.
१०. पुनर्मोजणीच्या अनुषंगाने प्रचलित अधिनियम व नियमात बदल/सुधारणा आणि पुनर्मोजणीचे नवीन नियम व नियमपुस्तिका तयार करण्यास मान्यता.

पुनर्मोजणीच्या पहिल्या टप्प्यातील पुणे, रायगड, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर या ६ जिल्ह्यांमध्ये पुनर्मोजणीचे काम खाजगी संस्थेमार्फत सुरु करण्यासाठीची निविदा (RFP) दिनांक ३१/३/२०१७ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आल्या होत्या. परंतु उद्योग, उर्जा, कामगार विभाग यांचेकडील शासन निर्णय क्र. भांखस-२०१४-प्र.क्र. ८२-उद्योग-४, दिनांक ३०-१०-२०१५ रोजीच्या नियमपुस्तिकेनुसार निविदा स्पर्धात्मक होणेसाठी कमीत कमी ३ निविदाकार असणे आवश्यक आहे. परंतु पुणे व रायगड जिल्ह्यांसाठी २ निविदा प्राप्त झाल्यामुळे निविदा सादर करण्यासाठी मुदतवाढ देण्यात आली होती. दोनवेळा मुदतवाढ देऊनही ३ पेक्षा कमी निविदा प्राप्त झाल्याने त्या दि. ९-११-२०१७ रोजी ई-टेंडरींग पोर्टलवरून रद्द झालेल्या आहेत. तसेच ग्रामीण विकास मंत्रालय, भूमि संसाधन विभाग, नवी दिल्ली यांचेकडील Circular No. 1 of 2016 दिनांक ८-१२-२०१६ नुसार केंद्र शासनाकडून निधी मिळण्याची शक्यता नसल्याने तसेच केंद्र शासनाकडून दि. ३१-१०-२०१७ रोजीच्या पत्रान्वये पुनर्मोजणीची कार्यवाही अनावश्यकरित्या सुरु करू नये असे कळविण्यात आल्याने पुनर्मोजणीसाठी उर्वरित ४ जिल्ह्यांच्या निविदा दि. ९-४-२०१८ रोजी रद्द करण्यात आलेल्या आहेत. पुनर्मोजणी करणेसाठी येणा-या अडी-अडचणीबाबत धोरणात्मक निर्णय होणे कामी शासन स्तरावर प्रलंबित .

४. ई-अभिलेख : अभिलेखांचे स्कॅनिंग व अभिलेख कक्ष अद्ययावत करणे :

तहसिलदार, मुळशी, तसेच उप अधीक्षक भूमि अभिलेख, हवेली, जिल्हा-पुणे या कार्यालयात जुन्या अभिलेखांचे स्कॅनिंग करण्याचा पथदर्शी प्रकल्प राबविला होता. भूमि अभिलेख विभाग व महसूल विभागात मोठ्या प्रमाणात अभिलेख असून त्यांचा दैनंदिन कामकाजातील वापरामुळे ते जिर्ण व फाटके झालेले आहे. त्यामुळे या सर्व अभिलेखांचे स्कॅनिंग करून ते डिजीटल स्वरूपात जतन करणे आवश्यक झाले आहे. डिजीटल अभिलेखांमुळे नागरिकांना चांगल्या प्रकारे वेळेत तत्पर सेवा देणे शक्य होणार आहे. त्याकरीता तहसिल व भूमि अभिलेख कार्यालयांचे अभिलेख कक्षात अद्ययावत कॉम्प्यूटर्स, युपीएस व मल्टी फंक्शनल प्रिंटर पुरविणेत आलेले आहेत. आधुनिक अभिलेख कक्षासाठी राज्यातील ५२१ भूमि अभिलेख व तहसिल कार्यालयांना कॉम्प्यूटर पुरविण्यात आले आहेत. राज्यात अंदाजे ३१.५० कोटी अभिलेख असून तीन खाजगी संस्थांमार्फत अभिलेख स्कॅन करण्याचे काम ऑगस्ट २०१४ पासून सुरु झाले आहे. ३५ जिल्ह्यांपैकी सांगली, सातारा, सोलापूर, कोल्हापूर, रत्नागिरी, रायगड, ठाणे, पालघर, मुंबई उपनगर, जळगांव, नंदुरबार, गडचिरोली, चंद्रपूर, लातूर, नागपूर, अमरावती, अकोला, यवतमाळ, वाशिम, अहमदनगर, धुळे, नाशिक, भंडारा, गोंदिया, हिंगोली, जालना, नांदेड या २७ जिल्ह्यांचे काम पुर्ण झाले असून उर्वरित ८ जिल्ह्यांचे काम प्रगतीत आहे. स्कॅनिंग काम पूर्ण झालेल्या जिल्ह्यांपैकी रायगड, ठाणे, पालघर, मुंबई उपनगर, नंदुरबार, गडचिरोली, चंद्रपूर, लातूर, अमरावती, अकोला, यवतमाळ, वाशिम, अहमदनगर, धुळे, नाशिक गोंदिया, सातारा, सोलापूर व जळगांव, २० जिल्ह्यांचा डाटा तसेच सिंधुदुर्ग व औरंगाबाद जिल्ह्यांपैकी भूमि अभिलेख कडील डाटा <https://mahabhumi.gov.in/e-search> या संकेतस्थळावर अपलोड करण्यात आले आहे.

५. ई-भूलेख : एक-खिडकी योजना :

सदरच्या योजनेअंतर्गत जमिन धारकांना त्यांच्या जमिनीचे सर्व अभिलेख एकाच खिडकीद्वारे (WEB PORTAL) उपलब्ध करून देण्यात आले असून यासाठीची आज्ञावली जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक भूमि अभिलेख (महाराष्ट्र राज्य) पुणे यांचे मार्गदर्शनाखाली राष्ट्रीय सूचना विज्ञान केंद्र यांचेकडून विकसित करण्यात येत आहे. या सेवेद्वारे नागरिकांना त्यांच्या जमिनीचे सर्व अभिलेख पाहता येणार आहेत. तसेच शासनाच्या विविध विभागांनाही सदरचा डेटा पाहता येणार आहे.

सदरचा डाटा <https://mahabhumi.gov.in> या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

उपरोक्त विविध सेवांसोबतच महाराष्ट्र राज्य खालीलप्रमाणे दोन सेवा डिजीटल इंडिया भूमि अभिलेख आधुनिकीकरण कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून देणार आहे.

६. ई-मोजणी : मोजणी प्रकरणांचे संगणकीकरण :

या सेवेद्वारे नागरिकांकडून प्राप्त होणा-या मोजणी अर्जांचे संगणकीकरण करण्यात येत असून मोजणी प्रक्रिया अधिक चांगल्या प्रकारे देण्यात येत आहे. मोजणी अर्जाची स्थिती, मोजणी फी, मोजणी करण्यास येणा-या कर्मचा-याचे नाव व मोबाईल नंबर, मोजणी फी चे ऑनलाईन पेमेंट, इ. सेवा ई-मोजणी द्वारे नागरिकांना देण्यात येत असून ही सेवा संपूर्ण राज्यात दिनांक १/१/२०१२ पासून देण्यात येत आहे. तसेच ई-मोजणी Ver. II आज्ञावली विकसित करण्याचे काम सुरु असून त्यामध्ये नागरिकांना ऑनलाईन अर्ज भरण्याची सुविधा, अधिकार अभिलेख ऑनलाईन अपलोड करण्याची सुविधा, मोजणी अर्जाच्या सद्यस्थितीबाबत SMS सुविधा, डिजीटल स्वाक्षरीने मोजणी नकाशा देण्याची सुविधा इ. सुधारणांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

७. ई-चावडी : तलाठ्यांच्या दफतराचे संगणकीकरण :

तलाठ्यांच्या कामकाजात सुसूत्रता व नियमितता येण्यासाठी तलाठ्यांच्या दफतराचे (तलाठी यांचेकडील गाव नमुना नं. १ ते २१) संगणकीकरण करण्याचा निर्णय घेतला. सदर आज्ञावलीद्वारे टेस्टिंग सुरु असून राज्यातील १३५०० गावांचे कामकाज सुरु करणेत आले आहे.

८. महाराजस्व अभियान सन २०२२-२३ :

१. ई-पीक पाहणी प्रकल्पाची अंमलबजावणी ई-पीक पाहणी पथदर्शी प्रकल्पाच्या यशस्वी प्रयोगानंतर खरीप २०२१ हंगामापासून शासनाने ई-पीक पाहणी प्रकल्पाची राज्यव्यापी अंमलबजावणी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. आपल्या शेतातील पीक पाहणीच्या नोंदी गाव नमुना नं.७/१२ वर नोंदविण्यासाठी शेतक-यांना सक्षम करणारा हा प्रकल्प क्षेत्रीय स्तरावर महसूल व कृषी विभागाच्या अधिकारी व कर्मचा-यांच्या समन्वयातून राबविण्यात येत आहे. पिकपेरा शेतक-यांकडून नोंदविण्यासाठी तालुक्यातील सर्व महसूल गावांचे तलाठी व कृषी सहाय्यक यांचेत वाटप करून घेण्यात येते जेणेकरून शेतक-यांना तांत्रिक ज्ञानासह प्रत्यक्ष, पिकपेरा स्वतःभरता यावा अशा पद्धतीने वाटप केलेल्या महसूली गावातील सर्व शेतकरी खातेदारांची नोंदणी ई-पीक पाहणी या मोबाईल ॲपवर नोंदणी करून घेण्याची जबाबदारी अशा पद्धतीने वाटप केलेल्या गावासाठी त्या-त्या तलाठी/कृषी सहाय्यक यांची राहिल. सर्व पात्र शेतकरी खातेदारांची ई-पीक पाहणी मोबाईल ॲप मध्ये नोंदणी करून त्यांना त्याचे शेतात उभे असलेल्या पिकांची नोंद त्या शेतात उभ्या असलेल्या पिकांचा अक्षांश रेखांशसह फोटो अपलोड करून पिकाची माहिती अपलोड केल्यास अशा सर्व माहितीचे अवलोकन करून १०% पिकांच्या नोंदीची पडताळणी तलाठी करतील व त्यानंतर तलाठी अशा पिकांच्या नोंदी पडताळणी शेरा पाहून नोंदी तलाठी स्तरावरून मंजूर करतील किंवा आवश्यक असल्यास दुरुस्त करून मंजूर करतील यांनंतर ह्या पिकांच्या नोंदी नमुना १२ मध्ये त्याच क्षणाला अपडेट होवून खातेदार यांना उपलब्ध होतील. सन २०२१ च्या खरीप हंगामापासून हे कामकाज संपूर्ण राज्यात करण्यात येत असून या कामकाजाचे मुल्यमापन करून त्याची विशेष नोंद तलाठी, मंडळ अधिकारी, तहसीदार, उपविभागीय अधिकारी संबंधित उप जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा समन्वय अधिकारी, जिल्हाधिकारी यांचे गोपनीय अहवाल लिहिताना घेतली जाईल. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

२. ई-हक्क प्रणालीचा वापर-फेरफार घेण्यासाठी सामान्य खातेदाराला थेट तलाठी कार्यालयाकडे ऑनलाईन अर्ज करता यावा या उद्देशाने विकसित ई-हक्क प्रणाली (PDE) चा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी तालुका व जिल्हा स्तरावरून विशेष प्रयत्न केले जावेत, शक्यतो ई-हक्क प्रणालीतील ८ विविध प्रकारचे फेरफार साठीचे सर्व अर्ज ई-हक्क प्रणालीतूनच घेण्यात यावेत व विहित कालमर्यादेत निर्गत केले जावेत. तसेच संगणकीकृत ७/१२ मधील चूक दुरुस्तीसाठी येणारे ऑनलाईन अर्ज देखील अनावश्यकरित्या नाकारले जाणार नाहीत याची दक्षता घ्यावी. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

३. प्रलंबित फेरफारांचा आढावा :- ई-फेरफार प्रणालीतून होणारे सर्व फेरफार विहित कालमर्यादेत निर्गत करणे आवश्यक असल्याने मंडळ तालुका उप विभाग, जिल्हा व विभागीय स्तरावर प्रलंबित फेरफार चा दरमहा आढावा घेण्यात यावा व कोणताही विनातक्रार फेरफार २८ दिवसापेक्षा जास्त कालावधीसाठी आणि विवादग्रस्त प्रकरणे (तक्रार नोंदणी) एक वर्ष जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

उपविभागीय अधिकारी यांनी घोषणापत्र ४ करणे :- अचूक संगणकीकृत गा.न.नं.७/१२ डेटाबेससाठी ODC मधील सर्व अत्यावश्यक अहवाल निरंक करून उप विभागीय अधिकारी यांनी त्यांचे उप विभागातील प्रत्येक गावासाठी घोषणापत्र ४ करणे आवश्यक असून सन २०२१-२२ या महसूल वर्षात हे काम पूर्ण होणे आवश्यक आहे. या कामाचा दरमहा प्रपत्र मध्ये माहिती संकलित करून आढावा घेण्यात येईल व त्याचे आधारे जिल्हाधिकारी यांचेसह संबंधित महसूल अधिकारी गुणांकन केले जाईल.

तक्ता क्र. ३ (Table No. 3)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२३-२०२४

महालेखापाल-२, महाराष्ट्र, नागपूर यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

उपसंचालक भूमि अभिलेख, कोंकण प्रदेश मुंबई

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक	नवीन आलेले	निकाली/काढलेले १-४-२०२२ ते ३१-१०-२०२२	संभाव्य निकाली १-११-२०२२ ते ३१-३-२०२३	वर्षअखेर शिल्लक
(१)	(२)	(३)	(४) अहवाल/परिच्छेद	(५) अहवाल/परिच्छेद	(६) अहवाल/परिच्छेद	(७) अहवाल/परिच्छेद	(८) अहवाल/परिच्छेद
१	मुंबई	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	२	२	२	२
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०
२	ठाणे	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०
३	रायगड	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०
४	रत्नागिरी	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०
५	सिंधुदुर्ग	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०
	एकूण	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०
	कोंकण प्रदेश	२०२२-२०२३	०	२	२	२	२
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०

तक्ता क्र. ८ (Table No. 8)

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२३-२०२४

महालेखापाल-१, महाराष्ट्र, मुंबई यांचेकडील निरीक्षण अहवाल / परिच्छेदांची माहिती

भूमि अभिलेख विभाग

अ. क्र.	विभाग/जिल्हा	वर्ष	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक		नवीन आलेले परिच्छेद		निकाली काढलेले परिच्छेद		वर्षअखेर शिल्लक	
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)	
			अहवाल/परिच्छेद		अहवाल/परिच्छेद		अहवाल/परिच्छेद		अहवाल/परिच्छेद	
१	जमाबंदी आयुक्त कार्यालय, पुणे	२०२१-२०२२	२	२२	०	०	०	७	२	१५
		२०२२-२०२३	२	१५	०	०	२	४	२	११
		२०२३-२०२४	२	११	०	०	२	११	०	०
२	पुणे	२०२१-२०२२	१	३	०	०	१	३	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०	०	०	०
३	मुंबई	२०२१-२०२२	३	७	०	०	२	४	१	३
		२०२२-२०२३	१	३	४	८	०	०	५	११
		२०२३-२०२४	५	११	०	०	५	११	०	०
४	नाशिक	२०२१-२०२२	१	२	०	०	०	०	१	२
		२०२२-२०२३	१	२	०	०	०	०	१	२
		२०२३-२०२४	१	२	०	०	१	२	०	०
५	औरंगाबाद	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०	०	०	०
६	अमरावती	२०२१-२०२२	०	०	०	०	०	०	०	०
		२०२२-२०२३	०	०	१	२	१	२	०	०
		२०२३-२०२४	०	०	०	०	०	०	०	०
७	नागपूर	२०२१-२०२२	२	१०	०	०	०	०	२	१०
		२०२२-२०२३	२	१०	०	०	०	०	२	१०
		२०२३-२०२४	२	१०	०	०	२	१०	०	०
एकूण		२०२१-२०२२	९	४४	०	०	३	१४	६	३०
		२०२२-२०२३	६	३०	५	१०	१	६	१०	३४
		२०२३-२०२४	१०	३४	०	०	१०	३४	०	०

PERFORMANCE BUDGET

2023-2024

REVENUE AND FOREST DEPARTMENT

4

(LAND RECORDS)

PERFORMANCE BUDGET
2023-2024

Introductory

The Land Records Department is one of the Department under the Revenue and Forest Department of Maharashtra Government. The Land Records Department is headed by Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra. He Exercises control over the administration and field operations of the Department. The Department was restructured up to taluka level vide Revenue and Forest Department, GR. No. Asthavana-1093/Pra. Kra-19/L-1, dated 18/8/1994 and is implemented w.e.f. 1/10/1994. Different activities of the Department are controlled and co-ordinated at the Head Quarter level with the assistance of (i) Additional Settlement Commissioner and Additional Director of Land Records (ii) DDLR (Survey) (iii) DDLR (City Survey) & (iv) DDLR (Consolidation). (v) one post of Deputy Collector as State Co-ordinator E-Ferfar is created vide Revenue and Forest Department GR No. EST-2018/Pra. Kra. 126/E-8, dated 8-9-2020. They are assisted by 21 Class-II Gazetted Officers as Office Superintendent and One Accounts Officer from Treasury Cadre.

At the regional level there are six Deputy Directors of Land Records with Head Quarters at Mumbai, Nashik, Pune, Aurangabad, Amravati and Nagpur. The Regional Deputy Directors of Land Records are responsible for proper co-ordination and administration of all activities of the Land Records Department in their region and dealing with Powers of SC & DLR except those which are specifically reserved by the Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra.

The functions of the Land Records Department are to collect and provide statistics necessary for the sound administration of all matters related with land. The maps and other records prepared after Survey by this Department are used to reduce the Cost and simplify litigations in Revenue and Civil Courts. The Record prepared on the basis of Survey, protects the rights of the individual land holder. The Department is also responsible for, (i) conducting all the periodical revenue settlement operations in the State and to levy, revise the assessment over individual land parcel, (ii) training the Revenue Officers in Survey and settlement matters and the last but not the least, (iii) Implementation of Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947.

The survey records prepared by the Department provide essential data for Revenue Administration of the whole State and help to prepare various development plans taken up by the different departments. The records so prepared and maintained up-to-date by incorporating the changes which have taken place from time to time. It also organises and carries out survey of Gaothans and cities on an extensive scale and arrange for the proper maintenance of the records so prepared. It also undertakes special survey :

- (i) Various land acquisition activities;
- (ii) On application, confirmation of boundary between two private individual Land, and
- (iii) Public bodies or Government Departments.

The department provides copies of village maps, other maps and extracts from the other records to individuals and to various Departments for Administrative purpose. In brief, the department supplies basic data vital for sound land Revenue Administration and for undertaking agrarian land reforms. Thus, the department is closely related with the Revenue Administration.

The Central Government's Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) implemented by Land Records Department in the State. Under this programme, the computerization of land records and various village forms is being carried out.

In this document, an attempt has been made to introduce the performance budget of the Land Records Department which involves identification of the programmes and activities of the Department in relation to the given functions. The basic criteria are, such Programmes are included for which funds are specifically asked for by the department. In entire budget grants controlled by the Land Records Department has therefore, been accounted for and exhibited here.

On the basis of an analysis of the activities performed by the Land Records Department, the following programmes has been identified.

- (i) Survey and Settlement Operations,
- (ii) Land Records, and
- (iii) Consolidation of Holdings.

OVERALL PERFORMANCE

The performance budget document may not and cannot be perfect in all aspects in the initial attempt, the updations/improvements can be made on the basis of experience gained. The programme formats have been suitably modified wherever necessary and incorporated in the performance budget on the basis of norms, standards, targets fixed for various item of work.

(A) As mentioned in the introduction, it is difficult to narrate all the Functions of Land Records Department. But, the schemes from which the income/revenue is delivered to Government, the details of such schemes are given below :—

- (1) Pot-Hissa measurement,
- (2) Gaothan Survey
- (3) City / Town Survey (For extended Area)
- (4) City Survey Records (Maintenance of City Survey records),
- (5) Taluka Land Records (Maintenance of Agriculture Land Records),
- (6) Consolidation of Holdings,
- (7) Training Institute.

(1) All types of Revenue Receipts :

1. The updated land records are kept and maintained village wise in the office of Deputy Superintendent of Land Records (Dy. SLR) / City Survey Office. with the help of this record, the work of measurement and boundary fixation is carried out.
2. The revenue is received under Account Head
 - a. "0029 Land Revenue". :—Measurement Fees & Copying Fee etc. in Survey area (Rural area) and
 - b. "0506 Land Reform". :—Measurement Fees & Copying Fee etc. in City Survey area (Urban area)

The details of revenue received in the year 2021-22 and the probable revenue for the year 2023-24 is attached herewith on page No. (2)

(2) Consolidation of Holdings:

The copies of the records of Consolidation Scheme are provided to the applicants on demand, from which the revenue is received as copying fees.

(3) Training Academy :

Land Records Training Institute started on 1-9-1985 at Aurangabad to impart the Department's Training to newly joined employees with regards to department's work and rules, so as to improve the standard of work and ultimately to improve the standard in the administrative work. The institute is renamed as "Land Record Prashikshan Probodhini" in 2011. It is compulsory for every employee to get the Post Recruitment Training (PRT) and to pass the PRT examination. Till October 2022 nearly 7260 employees are trained in Land Record Training Academy and about 29,430 employees are trained under various courses.

Government of Maharashtra had given sanction to establish a new training school at Mulshi taluka of Pune district vide GR No. Astha 2012-267-Pra,Kra46-E, dated 5-2-2013 to provide the technical training to department's employees.

Administration Structure Table :

TABLE (1)
Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra

Additional settlement Commissioner and Additional Director of Lands Records (1)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (Survey) Pune (2)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (City Survey) Pune (3)	Deputy Director of Lands Records attach S.C. (Consolidation) Pune (4)	Deputy Collector cum State Co-ordinator E-ferfar
Office Superintendent-3 Organization and Method Officer-1 Assistant Accounts Officer-2	Office Superintendent-3 Resurvey-2 DILRMP-3	Office Superintendent-4	Office Superintendent-1	Office Superintendent-2

*Digital India Land Records Modernization Program.

TABLE (2)

Settlement Commissioner and Director of Land Records Maharashtra

Class of Officers (1)	Pune Region (2)	Konkan Region (3)	Nashik. Region (4)	Aurangabad Region (5)	Amravati Region (6)	Nagpur Region (7)
Class-1	D.D.L.R.-1	D.D.L.R.-1	D.D.L.R.-1	D.D.L.R.-1	D.D.L.R.-1	D.D.L.R.-1
Class-1	D.D.L.R.-6	D.D.L.R.-8	D.D.L.R.-6	D.D.L.R.-7	D.D.L.R.-6	D.D.L.R.-5
Class-2	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-56 C. T. S. O.-8	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-47 C. T. S. O.-13	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-54 C. T. S. O.-5	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-76 C. T. S. O.-1 Instructor-4.	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-54 ..	O.S. attached D.D.L.R.-1 Dy. S.L.R.-63 C. T. S. O.-3
Class-2	Spl. Dy. S.L.R. (CTS)-1 Spl. Dy. S.L.R. Cum E.O.-2	Spl. Dy. S.L.R. Cum E.O.-3	Spl. Dy. S.L.R. (CTS)-2 Spl. Dy. S.L.R. Cum E.O.-3	..	Spl. Dy. S.L.R. Cum E. O.-7 Spl. Dy. S.L.R. (CTS)-1	

D.D. L. R. -Deputy Director of Land Records

D. S. L. R. -District Superintendent of Land Records.

Dy. S.L.R. -Deputy Superintendent of Land Records.

O. S. -Office Superintendent

Spl. Dy. S. L. R. -Special Deputy Superintendent of Land Records
Cum Enquiry Officer.

Spl. Dy. S.L.R.
(C.T.S.) -Special Deputy Superintendent of Land Records
(City Survey)

C. T. S. O. -City Survey Officer.

1. Survey and Settlement Work

(One) Introductory

(1.1) Survey :-

This department deals with Survey and Classification of Agricultural Lands for the purpose of Land Revenue Settlement, Records of Right, etc; Similarly, it undertakes survey of Non-agricultural lands in cities and Gaothan areas various types of survey operations such as original survey, revision survey, *pot-hissa* survey and survey of Gaothan areas and cities etc; are undertaken by Land Records Department.

(1.2) Settlement :

This periodical revenue settlement of agricultural lands is undertaken under the provisions of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966 with a view to fix the land revenue assessment of individual holding. This assessment is fixed taking into Consideration the productive capacity of the individual land holding by carrying out classification value of land and considering other advantages and disadvantages in the tract. The unit for such settlement was considered as taluka in the past but subsequently homogeneous tract is considered as unit and the principles of settlement are also modified to some extent under the Maharashtra Land Revenue Code, 1966. The assessment is fixed to guarantee usually for 30 years. The settlement periods in respect of most of the talukas in the state have, however, expired and they are therefore, due for undertaking fresh revision settlement. but the old Settlements are continued at present. Government can direct fresh settlement under Section 92 of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966 at any time. *Vide* G. R. No. , dated 6-10-2015 of Revenue and Forest Deptt., the Govt. has given sanction to carry out the resurvey of agricultural lands in state. However the issues related with Resurvey has been submitted to Government of Maharashtra.

Measurement and Settlement is an important programme of land records department. Three types of work are under way in this programme.

- C-1 settlement
- C-2 Pot-Hissa Measurement
- C-3 Recoverable City and Gaothan Survey.

C-1. Settlement :

In the Land Records Department the Head Quarter, headed by the Settlement Commissioner and Director of Land Records. Maharashtra is working for the purpose of direction and supervision of various activities of this department. He functions as a head of the Department and exercises control over the administration of the department. He is assisted by Additional Settlement Commissioner and additional Director of Land Records and four DDLRs. They are assisted by 21 Gazetted Class-II Officer, as office Superintendent and 1 Account Officer of Treasury Cadre.

At the region level there are 6 Deputy Director of Land Records with Headquarters at Mumbai, Nashik, Amravati, Pune, Aurangabad and Nagpur. The Regional Deputy Director of Land Records are responsible for proper co-ordination and administration of all activities of the Land Records Department in their regions, exceeding those which are specifically reserved by the Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra.

C-2. Pot-Hissa Measurement :

The sub-division of Survey Number and its further subsequent divisions are required to be measured and mapped to bring the survey records and records of rights up-to-date. The *pot-hissa* measurement is carried out under Section 87 of Maharashtra Land Revenue Code, 1966 and the cost of such measurement is recovered from the respective Land holders in the form of pot-hissa measurement fees.

C-3. Recoverable City And Gaothan Survey :

At the time of original survey of agricultural land, the areas under gaothan sites in villages and cities were left unsurveyed. No records of rights showing the title and maps were available with a view to prepare such records and to facilitate operations of development plans, Survey of gaothan sites of villages and cities are taken up under the provisions of Sections 79 and 126 of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966. City Survey operations is in progress in 5633 villages during the year 2022-2023. Even though the entire cost of such surveys is initially borne by the Government, it is recoverable in the form of Sanad Fees from the land holders.

The important activity of original survey and classification in respect of all the villages have already been completed and if Government directs re-survey of lands, this activity will have to be undertaken by the Department in addition to above 3 activities. At present works of this type are being entrusted to staff doing maintenance of Land Records and due to such work load, nothing regarding this activity is furnished in this document.

(Two) Programme Work load Summary and Explanation of Financial Requirement.

Table showing Financial Requirement : (Please see Page No. 19 to 27)

2.1-Programme of Inspections :

(1) The Settlement Commissioner and Director of Land Records, functions as the head of the department. There are in all six offices of the divisional head of the Department headed by the Deputy Director of Land Records. As per Govt. circular G. A. D. No. Inspection 1085-57-18. (Ra. Va. Ka.) dated 26th April, 1985, the head of the department has to inspect all the offices of the regional head of the department. Accordingly the Settlement Commissioner and Director of Land Records is completing the inspection work of all the offices of the Deputy Director of Land Records every year.

(2) The Deputy Director of Land Records, Pune, Mumbai, Nasik, Aurangabad , Amravati and Nagpur function as regional head of the department. As per Settlement Commissioner and Director of Land Records, Maharashtra Circular No. Admin-611-E-47, dated 21st April, 1977, The Deputy Director of Land Records are to inspect the offices of DSLRs in their reagon every year and DSLR are to inspect the all offices of Dy. SLR on their region once in 4 years.

(Please see Table-II, Page No. 2)

(Three) Personnel Summary :

(Please see Table-III, Page No. 3 to 4)

(Four) Recoverable City and Gaothan Survey :

A. Gaothan Survey : In the year 1964, the Government has started the scheme of Gaothan Measurment in all the villages of the State. Under this scheme, the recovery of measurement expenditure is recovered from land holders in the form of Sanad Fee. Presently, this scheme is limited to the measurement of village having Population of more than 2000. But now, as per the GR of Ministry of Rural Development, No. sankirna-2018/Pra. Kra. 13/Ma. Tan. Ka., dated 22-02-2019, the Government has started the Gaothan Survey of unsurveyed Gaothan sites as per 2019. with the help of Survey of India exempting the criteria of less than 2000 population villages within 3 years. For fast implementation of this scheme, the images are taken by Drones and the Soft ware is developed. For this, 20 Offices of Special Deputy Superintendent of Land Records are working and also the same work will be carried out by the offices of the Deputy Superintendent of land Records.

Table-II

Progress of Drone survey work of village taken up for Gaothan Survey work. (Please see Page No. 5)

Table-III

Statement showing the details of measurement properties enquiry and writing of Sanad and Property Cards under the scheme of Gaothan measurement work. (Please see Page No. 6)

B—City Survey.— This survey is taken up in the Municipal Towns. Normally this work is taken up after the Municipality deposits the entire estimated cost of survey in advance. The object of this survey is to prepare maps and record of rights of the individual properties. This survey also facilitates levy of Non-agricultural assessment on lands used for Non-agricultural purpose. It also helps to prepare development plans in developing cities. The expenditure incurred on this scheme is recovered by levying of Sanad Fees on Property holders.

The following table indicates the progress of City Survey Work in respect of Municipal Towns and Sanad Fees levied thereon.

Table - IV

Statement showing the details of progress of City Survey work in respect of Municipal Towns.
(Please see Page No. 7)

Table - V

Town Planning extended area in respect of Municipal Towns. (Please see Page No. 8)

(Four) Personnel Summary :

C (iii) Recoverable City Survey Operation :—

Table - VI

Recoverable City Survey Operation :— (Personnel Summary).

(Please see Page No. 9 to 10)

2. LAND RECORDS :**(One) Introductory :—**

After completion of programme of survey and settlement operations the Records of Agricultural Land are arranged village-wise, talukawise in each district. In respect of cities, villages site survey, after completion of survey and enquiry work the records are arranged and preserved for each city village. These survey records are maintained up-to-date by incorporating subsequent changes occurring due to inheritance, sale of lands, acquisition and conversion of agricultural lands, non-agricultural lands etc; This programme is known as land records programme and it consists of two activities:—

(1) Records of City Survey :— Maintenance of City Survey/Gaothan Survey. The measurement work other than Municipal Corporation, Zilla Parishad and Municipal Council areas are handed over to Deputy Superintendent of Land Records since 01-10-1994.

(2) Survey records :— Maintenance of agricultural land survey.—The work of Maintenance of Agricultural land survey is carried out by Deputy Superintendent of Land Records since 01-10-1994.

Work regarding maintenance of City Survey Records is looked after by Maintenance Surveyor under the supervision of City Survey Officer.

The Survey related records, their updation and maintenance work at taluka level is done by Deputy Superintendent of Land Records with the help his office Staff.

Table II

Programme works load summary and explanation of financial requirements (Please see Page No. 19 to 27)

(2.1) City Survey records :**Table II**

Statement showing the details of Maintenance of City Land Records of Municipal Town Gaothans villages whose City Survey has been completed (Please see Page No. 11)

Table II-A

Statement showing the workload in city survey town/village site surveyed villages (Please see Page No. 11)

Table III

Personnel Summary (Please see Page No. 13 to 14)

(2.2) Survey lands records :

(a) Maintenance of survey records of agricultural lands :—

The updated survey records are kept village-wise and taluka-wise in the office of Deputy Superintendent of Land Records Office at taluka level. Applications for confirmation of boundaries are accepted under Section 136 of Land Revenue Code 1966 and on the basis of original records the boundaries are confirmed. Court commission cases, ordered by the Court. And Non Agricultural measurement are done as per the Revenue Authorities orders.

Table II-A

The disposal of work by the Cadastral surveyors : (Please see Page No. 15)

(B) Land Acquisition :

Joint measurement work for Land Acquisition is done by Taluka level office i.e. Deputy Superintendent Land Record Office/City Survey Office in the present of concerned Land Acquisition Authority, Government Authorities. The Land acquisition map and the report along with JMP / JMC to concerned Land Acquisition office. After receiving the copy of the award from the Land Acquisition Office, the KJP is prepared by the Deputy Superintendent of Land Records office/City Survey Office and sent it to concerned Tehsildar's office to take further necessary action.

Table II-B

Disposal of land Acquisition, Measurement Correction Work. (Please see Page No. 16)

Table II-C

Details of Measurement cases under forest rights (Please see Page No. 16)

Land Records Training Academy, Aurangabad :

Land Records Training Academy, Aurangabad is conducting various types of training courses, *i.e.* Post Recruitment Training, Land Record Qualifying Examining Training, Class 3 (Grade 2 & Head quarter Asst./Shirestedar) training, Class 3 grade 3 (Nimtandar/Maintenance Surveyor Thedolite Surveyor) training, Class 3 grade 4 (Clerk/Surveyor) training classes for Instructors of Training Academy, training for Probationer Dy. Superintendent of Land Records, Dy. Superintendent of Land Records/Special Dy. Superintendent of Land Records /City Survey Officers training by arranging lectures of District Superintendent of Land Records/ Dy. Director of Land Records/Settlement Commissioner Employees/ Officers are being training at this Land Records Training Academy.

Rather than above mentioned training Land Records Training Academy, also conducts training for Tahasildar/ Dy. Collector cadre officers from Revenue Department for the topic of Settlement and Surveying as per the direction of Government. A Total of 1006 trainees are schedule to be trained in Land Records Training Academy, Aurangabad from April-2022 to the and of March-2023

As per the above information Officers and Employees have been taken benefits of training courses conducted by Academy in this year. In the year 2020-21, mainly Post-Recruitment Training, E. T. S. Machine & Vocational Training for Group-D has been imparted. Permanent Establishment of Training Academy.

Land Records Training Academy been established on 1st Sept. 1985 at Aurangabad. The main purpose of establishing this Academy is to train the newly recruited employees in Government with giving knowledge of various type of departmental work, related rules and laws, to improve the quality of their work. Each employee appointed newly or promoted from class 4 to class 3 in Land Record Department has to take Post-Recruitment Training compulsory. It is also compulsory for them to pass the Post-Recruitment Examination at the end of training session. Till date the 110 batches of Post-Recruitment training conducted successfully and about 7260 employees has given the Post-Recruitment Training.

Statement-A
Programme wise Demands of Total Budget Estimates 2022-2023.

(Please see page 31 to 39).

4. Consolidation of land Holdings

Introduction :

The scheme for consolidation of Agricultural land of State was undertaken under the provisions of The Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947. The first part of the Act is about Prevention of Fragmentation of Land Holdings. It includes restrictions on alienation and sub-division of consolidated holding and the amalgamation and where necessary the redistribution of holding or portions of holdings in any village, Mahal, Taluka or any part thereof so as to reduce the number of plots in holdings. This Act has been enacted in Western Maharashtra since 1948. A standard area has already been set up for the different classes of land and the work of registering the same in the record of rights has also been completed. The revenue department has implemented the Act at the village level. The details are as follows :-

1	Number of total villages in the state	42,482
2	Number of villages where consolidation Scheme	30,910
3	Number of villages where the consolidation Scheme is not implemented.	11,572

1. As per the Revenue and Forest Department, ministry's Resolution No. 1092/CR8006/L-1, dated 04-01-1993 the stay has been given for implementation of the Bombay Prevention of Fragmentation and Consolidation of Holdings Act, 1947 in Maharashtra.

2. The Maharashtra Government has dismissed the Employees appointed independently for the purpose of consolidation scheme from 01-10-1994.

3. After the date of 04-01-1993, new villages have not been, undertaken for the purpose of consolidation Scheme. However, as per the Memorandum issued on 08-08-1995 by Revenue and Forest Department the approval had been given to complete the work of remaining incomplete villages selected before the resolution dated 04-01-1993 and carry out the necessary work thereof.

The details of remaining work are as follows

Type (1)	Remain (till 31-3-22) (2)	2022-23 Achieved 31-10-22 (3)	2023-24 Target (probable) (4)
Rights of Records promulgated villages	1	0	1
"Akarabanda" of villages	9	0	9
Allocation of transfer Certificates	62	0	62
Map printing of villages	3	0	3
Complaint against the Scheme	2754	1414	4760

The above work of the consolidation scheme is being completed by Deputy Superintendent of Land Records from 01-10-1994.

The Draft Circular regarding "fixing the time line" to accept the Complaint Application on Consolidation Scheme is submitted to Govt. of Maharashtra. on 31/8/2019 by settlement Commissioner & Director of Land Records Maharashtra.

5. Hilly Region Development Programme :—

As per Planning Department of Government of Maharashtra G. R. No. H.R.D.P. 1094 Pra. Kra. 36 ka-1455, dated 29-3-1995, the decision regarding declaration for new hilly area and the related policy matters, need to be taken from the Director, Maharashtra Remote Sensing and Application Center, Nagpur only. Due to this the reports regarding the same cannot be submitted by this Department.

6. Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) :

Digital India Land Records Modernization Programme (DILRMP) is an integrated programme for modernization and management of land records. It has been initiated by Department of Land Resources (DoLR), Government of India in 2008 and is named as "E-Dharti" DILRMP. In the State, the scheme is implemented as 'E-Mahabhoomi'. For effective implementation of scheme, "E-Mahabhumi Project Management Unit" in the form of Society, is set up *vide* Revenue and Forest Department's GR dated 20-3-2012. E- Mahabhoomi is looking after the detailed implementation of all components DILRMP Project in the state.

The main objective of DILRMP is to implement the Guaranteed Conclusive title to immovable properties. The following are the main components of DILRMP.

1. e-Nakasha : Digitization of Cadastral Maps.

The Government of Maharashtra has given sanction to digitize-all types of Cadastral Maps in the entire State *vide* GR dated 6-10-2015. In the first phase, digitization of cadastral maps of six District *viz.*, Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur was taken up. The Request for Proposal (RFP) was published on 18-10-2016 on <http://mahatenders.gov.in>. Accordingly, The work of digitization of cadastral maps of six district is started from 3/5/2017. now 100% of work is completed in the six districts. The digital signing of maps is in progress after that those maps will be made available in public domain. The digitization of remaining 28 districts will be taken up and the work is assigned to M/s Bharat Electronics Ltd. Bangalore. Accordingly in 1st phase, Solapur, Nundurbar, Palghar, Parbhani, Washim and Wardha district has taken up. The work is about start from 1st December-- 2022.

2. e-mutation : Online Mutation :

From 1st April 2015 Implementations of Online Mutation started in entire state. E-mutation application ensures that as soon as there is registration of document resulting into change of ownership of land, process of mutation is initiated online. In this Process all the steps starting from entry into mutation register to correction of ROR is made online. To accomplish this 2.53 Crore by his Computerized 7/12 data is uploaded on cloud as per Government Cloud Policy. This data is being used by Talathi and Circle Officers for online mutation. 2.36 Crore online mutation have been registered by the end of January 2023 also Digitally signed Computerized 7/12 is made available on Public Domain with online payment facility.

3. e-Resurvey : Resurvey Modern Technology.

The Government of Maharashtra had given sanction to carry out the resurvey in six districts, *viz.*, Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur in phase 1 *Vide* GR dated 6-10-2015. The following sanctions were given *vide* GR dated 6-10-2015.

1. To carry out Resurvey instead for Revision Settlement.
2. Resurvey to carry out in 3 stages 1st stage comprising of six districts *viz.*, Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur.
3. Re-survey to be carried out using High Resolution Satellite Imagery (HRSI) with Electronic Total Station (ETS) and Differential Global Positioning System (DGPS).
4. Digitization of cadastral maps.
5. Superimposition of digitized cadastral maps on satellite imagery.
6. Resurvey work to be carried out by Private Survey Agencies and new temporary staff for validation and certification.
7. Sanction of Rs. 293.61 Cr. for the 1st phase.
8. Resurvey expenditure to be recovered from land holders @ Rs. 750 per hectare in the form of Sanad Fee.
9. For effective implementation of Resurvey "Mahatma Gandhi Tanta-Mukti Samitee" will work as "Re-survey Village Committee".
10. To prepare New Rules and Manual for re-survey.

For carrying out the Re-survey work in the six districts *viz.* Pune, Raigad, Nashik, Aurangabad, Amravati and Nagpur, the Request for Proposal was published on 31-03-2017 <http://mahatenders.gov.in>. As the bid response for Pune and Raigad district is low (*i.e.* only two bids received) even after giving two extensions, the RFP of both the district were cancelled as per the Government of Maharashtra Industry, Energy and Labour Department, GR dated 30/10/2015, also as per the Government of India Circular No. 1, dated 8/12/2016, the Central Government has suggested not to start

the resurvey unnecessarily and no further funds will be sanctioned for the resurvey, hence the RFP published on 31/3/2017 were cancelled due to administrative reason.

As per the letter from Government of Maharashtra, the fresh proposal to carry out the Resurvey in Pune, Nashik and Nagpur is submitted on 25-07-2018 alongwith the issues arises in Resurvey.

4. e-Records : Scanning of old records.

The pilot project was carried out in Deputy Superintendent of Haveli and Tehsildar Mulshi office. Land Records Department and Revenue Department maintains huge volume of textual records. Over a period of time, these records have deteriorated due to various environmental conditions and also continuous use by department officials. Thus, these records need to be preserved by converting them in digital format. This will help the department officials in drastically reducing the citizen service time and help them to improve the service quality. Under e-Records project, all these textual records will be scanned and preserved at taluka as well as state level. For Modern Record Rooms, computers, UPS and multifunctional printers are provided in all Dyslr and Tahsildar offices. As well as compactors are provided in 521 Dyslr and Tahsildar Office. The scanning work of around 31.50 crores documents has started from Aug. 2014. Out of 35 districts, 27 districts viz., Sangali, Satara, Solapur, Kolhapur, Ratnagiri, Raigad, Thane, Jalgaon, Nandurbar, Gadchiroli, Mumbai Sub-urban, Chandrapur, Latur, Palghar, Nagpur, Amravati, Akola, Yavatmal, Washim, Ahmednagar, Dhule, Nashik, Bhandara Gondia, Hingoli, Jalana and Nanded has been completed and the remaining 8 Districts work is in progress. The scanned data of Raigad, Thane, Nandurbar, Gadchiroli, Mumbai, sub-urban, Chandrapur, Latur, Palghar, Amravati, Akola, Yavatal, Washim, Ahmednagar, Dhule, Nashik, Gondia, Satara, Solapur and Jalgaon 20 district both Tehsil and Land records office data and out of Sindhudurg and Aurangabad district Land Record office data is uploaded on website <https://mahabhumi.gov.in/e-sercha>.

5. e-Bhulekh : Single window interface for public.

e-Bhulekh is one of the most unique applications developed by NIC under the guidance of Settlement Commissioner & Director of Land Records, Maharashtra State for providing all land records data since 1880 through one application. It will allow citizens to trace history of their land parcel (textual as well as spatial data) and view all such records. It will also help other government departments to access land records data for official purposes. The data is available on <https://mahabhumi.gov.in>.

Apart from the DILRMP Components, e-Mahabhoomi has also introduced 2 new projects under its umbrella in Maharashtra State. They are as follows :-

6. e-Mojni : Management of measurement cases.

Through e-Mojani' application all the process from Measurement Application is computerized and better services are provided to the citizens. The Status of measurement application, measurement fees, name of the surveyor along with his mobile number and online payment of measurement fees (through integration with GRAS), etc. are provided to the citizens. This application had been rolled out in the entire State since 1st January 2012. E- Mojni Ver. II is being developed includes facility to fill online application, upload Record of Right online, SMS regarding status of Application, digitally Signed measurement map.

7. e-Chawadi : Computerization of village records.

To bring the uniformity in maintaining all the Village forms (V/F. 1 to 21) the decision is taken to computerize all these forms. The testing of this application is in progress The functioning of 13500 Villages in the State has been started.

7. Accountant General Maharashtra, Mumbai, Nagpur pending Audit Paras(Revenue/Expenditure)

1. Table No. 1, Division Wise Abstract (Please see page No. 33)
2. Table No. 2, Pune Division District-wise (Please see page No. 34)
3. Table No. 3, Mumbai Division district-wise (Please see page No. 35)
4. Table No. 4, Nashik Division District-wise (Please see page No. 36)
5. Table No. 5, Aurangabad Division District-wise (Please see page No. 37)
6. Table No. 6, Amravati Division District-wise (Please see page No. 38)
7. Table No. 7, Nagpur Division District-wise (Please see Page No. 39)
8. Table No. 8, Division-wise Abstract-Expenditures (Please see Page No. 40)

GOVERNMENT PRESS, NAGPUR.
